

ATT BYGGA BROAR:

Relationsskapande inom manualbaserad
behandling mot ungdomskriminalitet

Sandra Giv
Johanna Tuimala Sörensson

Examensarbete i socialt arbete
15 hp
Socionomprogrammet
Mars 2025

Malmö universitet
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö

BUILDING BRIDGES:

Developing relationships within a manual-based treatment program for youth involved in crime

Sandra Giv
Johanna Tuimala Sörensson

Giv, Sandra & Tuimala Sörensson, Johanna. Building Bridges. Developing relationships within a manual-based treatment program for youth involved in crime. *Degree project in social work 15 högskolepoäng*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of social work, 2025.

The purpose of this essay is to examine how practitioners in outpatient care apply relationship based practice within a manual-based treatment program for youth involved in crime. Practitioners need to navigate between standardized methods and their clients' individual needs, which could be perceived as a challenging balance to maintain. This essay is based on six qualitative interviews with professionals working within Swedish social services, who are all qualified practitioners within the manual-based program *Ett nytt vägval*. The results show that the interviewees have a positive outlook on the manual-based treatment program and do not perceive the program as restrictive in regard to relationship based practice and professional discretion. The practitioners are perceived to maintain a sufficient level of autonomy in their interactions with their clients, allowing them to build helpful relationships.

Keywords: manual-based treatment program, relationship based practice, Ett nytt vägval, new public management, professional discretion, youth, crime

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till samtliga medverkande intervjudeltagare, för er tid och ert engagemang. Utan era reflektioner hade arbetet inte varit genomförbart. Vi vill också tacka vår handledare Kettil Nordesjö, ditt tålamod och din förmåga att sätta ord på och fånga essensen av våra abstrakta idéer har varit mer än värdefullt. Dina synpunkter har utmanat och uppmanat oss till att producera ett bättre arbete. Tack även till våra korrekturläsare för er tid och all er feedback.

Till sist vill vi tacka varandra - Att skriva denna uppsats har varit en process fylld av utmaningar, insikter och lärdomar och något vi inte hade kunnat ta oss igenom utan varandra.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
2. Bakgrund	2
2.1 Ett Nytt Vägval	2
2.2 New public management och evidensbaserad praktik	3
3. Tidigare forskning	4
3.1 Litteratursökning	4
3.2 Evidensbaserad praktik	4
3.3 Relationellt socialt arbete	6
3.4 Ett Nytt Vägval	8
4. Teori	9
4.1 Yrkesprofessionalism och organisationsprofessionalism	9
4.2 Alienation	10
4.3 Teoridiskussion	11
5. Metod	12
5.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt	12
5.2 Förförståelse	13
5.3 Val av metod	13
5.4 Urval och avgränsning	14
5.5 Insamling av empiri	15
5.6 Analysmetod	16
5.7 Etiska överväganden	17
5.8 Tillförlitlighet och äkthet	19
5.9 Arbetsfördelning	20
6. Resultat och analys	21
6.1 Det relationella arbetet	21
6.1.1 En arbetsallians	21
6.1.2 Klientens behov	23
6.1.3 Klientens sociala relationer	25
6.2 De organisatoriska faktorernas betydelse	27
6.2.1 Manualbundenhet	27
6.2.2 Kollegialt stöd	29
6.3 Handlingsutrymme	30
7. Diskussion	32
7.1 Slutsatser och resultatdiskussion	32
7.2 Avslutande reflektioner och framtida forskning	35
Referenslista	37
Bilaga I: Intervjuguide	41

1. Inledning

Skjutningar och sprängningar med dödlig utgång har eskalerat i Sverige under de senaste åren. Bekämpningen av den organiserade brottsligheten har blivit ett av våra högst prioriterade samhällsproblem (SBU 2023). Polisen larmar om att allt yngre individer rekryteras till de kriminella nätverken (Justitiedepartementet & Socialdepartementet 2023). Samtidigt som denna utveckling fortskrider finns det debattörer som ser tendenser på att den politiska diskursen definierar kriminalitet som ett individproblem snarare än ett socialt problem som bör hanteras med hjälp av sociala lösningar (Albertsdóttir 2024). Detta visas exempelvis genom att politikerna i dagsläget talar om skärpta straff och nya påföljder för unga som begår brott (Justitiedepartementet 2024).

Bland samhällsaktörer är ungdomars kriminalitet eller risk att begå brott ett fokusområde (BRÅ 2023). Socialtjänsten har exempelvis en aktiv roll i att erbjuda information och stödinsatser till ungdomar involverade i kriminalitet samt vid behov även till deras familjer (MSB 2024). Av Socialstyrelsens rekommenderade behandlingsinsatser för att motverka normbrytande beteenden hos ungdomar samt återfall i brott, är samtliga strukturerade och flertalet manualbaserade. Metoder som rekommenderas är bland annat strukturerad familjebehandling och strukturerad beteende- och färdighetsträning (Socialstyrelsen 2021). För ungdomar som löper risk för att utveckla eller har utvecklat ett kriminellt beteende finns bland annat det manualbaserade programmet *Ett nytt vägval* att tillgå (Socialstyrelsen 2019).

De manualbaserade behandlingsmetoderna har sin utgångspunkt i evidensbaserad praktik och innebär oftast att behandlingen sker genom ett på förhand definierat sätt (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021). Många insatser som idag finns tillgängliga kommer därför i färdigpaketerade standardiserade program, snarare än anpassade till det enskilda fallet (Ponnert & Svensson 2016). Detta för att metoden ska utgöra en tydlig ram för hur arbetet ska genomföras samtidigt som det ska underlätta bedömningen om insatsernas resultat och effektivitet (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021).

En viktig del i det sociala arbetet har traditionellt varit relationen och kommunikationen mellan socialarbetare och klient. Grundläggande för det sociala arbetet är att förbättra klientens livssituation. Detta sker genom att kommunicera, bedöma, hjälpa och stärka individen, ge service, samarbeta och leda förändringsprocessen (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021). Kritiker menar att standardiseringen riskerar att underminera dessa grundprinciper eftersom socialarbetaren istället lägger mer fokus på att använda sig av, och följa manualen, än att vara lyhörd inför och tillgodose klientens behov (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021; Ponnert & Svensson 2016). Detta trots att insatserna ska matchas till ungdomens behovsområden och anpassas till individen inom ramen för den metod som används (Socialstyrelsen 2021).

Det sociala arbetet är en normativ praktik eftersom stora delar av arbetet regleras av lagstiftning och politiska beslut. Det är politiska och pragmatiska lösningar som avgör organisationsformer och hur resurser fördelas i samhället. Detta innebär att socialarbetarens roll påverkas av politiska trender och att samhällsproblem såsom ungdomskriminalitet ses som ett individproblem.

Samtidigt som det praktiska behandlingsarbetet styrs av standardiserade metoder med fokus på resultat och effektivitet, krävs att behandlaren utifrån sin profession ska vara lyhörd till klientens behov och sträva efter att förbättra klientens livssituation. Med den bakgrunden är vi intresserade av att undersöka hur behandlingsarbetet med ungdomars kriminalitet genomförs i praktiken, då behandlare behöver hantera och utgå från standardiserade metoder, samtidigt som de ska arbeta relationellt och individanpassat.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur behandlare inom öppenvården arbetar relationellt inom ett manualbaserat behandlingsprogram för ungdomar i kriminalitet. Detta genom intervjuer med behandlare utbildade inom programmet *Ett nytt vägval*.

Hur upplever och beskriver behandlarna arbetet utifrån programmet *Ett nytt vägval*?

Vilka utmaningar eller möjligheter upplever behandlarna i det relationsskapande arbetet till ungdomen utifrån ett manualbaserat program?

2. Bakgrund

Under följande avsnitt presenteras kortfattat programmet *Ett nytt vägval*, vilket följs av en historisk bakgrund och innebörd för New public management och evidensbaserad praktik. Syftet med avsnittet är att ge läsaren en överblick och förståelse för hur behandlingsprogrammet är utformat samt tydliggöra socialarbetarens förutsättningar och de organisatoriska förutsättningarna för det sociala arbetet.

2.1 Ett Nytt Vägval

Ett nytt vägval är ett manualbaserat program med syfte att förebygga och minska återfall i brott hos ungdomar. Programmet vänder sig till ungdomar som bedöms ha ett vårdbehov utifrån kriminalitet och används på ungdomshem, inom öppenvården eller som tillägg till brottspåföljden ungdomstjänst (Socialstyrelsen 2019). *Ett nytt vägval* arbetar främst med tankar, attityder, beteenden samt vid behov även ungdomens självkänsla. Genom insatsen försöker behandlaren även etablera goda vuxenkontakter och hjälpa ungdomen att hitta meningsfulla fritidsaktiviteter. Inom öppenvården och ungdomstjänst är träffarna individuella och sker en till två gånger i veckan (Socialstyrelsen 2019; Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil u.å.b). Förutom behandlaren material innehåller programmet också muntligt och skriftligt material riktat till ungdomarna och de anhöriga som valt att medverka (Bergström 2024).

Programmet har utarbetats av alkohol- och drogterapeuten Gunnar Bergström utifrån teorin om *Kriminalitet som Livsstil*. Grundteorin utvecklades av den amerikanska kriminologen Glenn D. Walters som identifierat åtta kriminella tankemönster: rättfärdigande, utvaldhet, maktorientering, superoptimism, avskärmning, intellektuell lättja, osammanhängande tankar och sentimentalitet. Walters har även skapat bedömningsinstrumentet Psykologisk Inventering av

Kriminella Tankemönster (PIKT), som används i programmets början för att identifiera ungdomens kriminella tankemönster (Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil u.å.a; Bergström 2024). Utgångspunkten för teorin är att kriminella individer rättfärdigar kriminella handlingar genom olika tankemönster. Således behöver dessa identifieras, utmanas och förändras (Bergström 2024).

För de ungdomar som går *Ett nytt vägval* är det resultatet av PIKT-testet som avgör hur länge och vilka delar av programmet de bör ta del av. *Ett nytt vägval* består av 12 obligatoriska basavsnitt, 14 individuellt anpassade avsnitt och 10 avsnitt med övningar för färdighetsträning. Se tabell 1 för översikt av de avsnitt som inkluderas i pärmen riktad till ungdomen (Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil u.å.b).

Tabell 1: Översikt av avsnitt inkluderade i ungdomspärmen

1. Att förändra och förändras	16. Att sätta upp mål
2. Vad vill jag med mitt liv?	17. Tankerapport
3. Familjen som grupp	18. Taktik för att undvika ansvar
4. Påverkan av andra	19–20. Tankemönster II
5. Att få problem	21. Värderingsövningar.
6. Den kriminella karriären	22. Kriminella tankemönster III
7. Vem är du?	23. Varför fortsätter man med brott?
8–9. Livshistoria	24. Risksituationer för brott
10. Varför tänka på förändring?	25. Värderingsövningar.
11. Tankar, känslor och beteenden	26–28. Brottsoffer
12–14. Kriminella Tankemönster	29. Killar, tjejer och tankemönster
15. En förändringsplan	30. Att lämna kriminaliteten – avslutning

2.2 New public management och evidensbaserad praktik

Sedan 1980-talet har styrningen av den offentliga sektorn kommit att förändras då den betraktades som ineffektiv. Förändringarna som inkluderar principer för styrning, administration och organisation plockades in från den privata sektorns marknadsisering och samlades under begreppet *New public management* (Liljegren & Parding 2010; Bergmark & Lundström 2006). Det sociala arbete som socialtjänsten bedrev, utgick från ett helhetsperspektiv på klienternas sociala situation. Med införandet av *New public management* förändrades under 1990-talet arbetsuppgifterna till att specialiseras utifrån arbetsgrupper för försörjningsstöd, social barnavård, missbruksvård och äldre- och handikappomsorg. Vidare ökade socialsekreterarnas administrativa uppgifter samtidigt som kontakten med klienter minskade (Swärd 2024).

Införandet av *New public management* medförde även krav på en vetenskapligt underbyggd kunskapsbas samt fokus på att vetenskapliggöra de professionella verksamheterna, det vill säga evidens och *evidensbaserad praktik* (Liljegren & Parding 2010; Bergmark & Lundström 2006). En evidensbaserad hållning kräver

en bedömning av all relevant kunskap, det kan innebära kunskapssammanställningar i form av metaanalyser och beprövad erfarenhet. I samband med att evidensbaserad praktik introducerades i Sverige uppstod också behovet av ett systematiskt och kunskapsbaserat socialt arbete. Det sociala arbetet utvecklades därför till att baseras på vetenskapliga utvärderingar som avgör vilka metoder och insatser som bör användas för bästa möjliga utfall (Bergmark & Lundström 2006). Följaktligen är utvärderingen av insatsernas effekt en central del av evidensbaserad praktik och det sociala arbetets utveckling. Detta har därför medfört att manualbaserade utvärderings- och bedömningsinstrument implementerats för att kunna mäta insatserna (Liljegren & Parding 2010). Utvecklingen mot ytterligare evidensbaserat socialt arbete fortsätter i och med den nya socialtjänstlagen som planeras träda i kraft sommaren 2025. Syftet med förändringarna är bland annat att göra socialtjänsten mer kunskapsbaserad genom att bedriva verksamhet i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet (Socialstyrelsen 2024).

3. Tidigare forskning

Följande avsnitt presenterar inledningsvis tillvägagångssättet för införskaffandet av den litteratur som ligger till grund för kapitlet. Därefter en genomgång av tidigare forskning gällande evidensbaserad praktik, där den evidensbaserade praktikens framväxt och tillämpning granskas kritiskt. Här diskuteras även socialarbetares upplevelser och förhållningssätt gentemot den evidensbaserade praktiken. Detta följs av tidigare forskning gällande relationellt socialt arbete och dess roll i behandlingsprocesser utifrån socialarbetares och klienters erfarenheter. Avslutningsvis presenteras de två artiklar som studerat effekten av behandlingsprogrammet *Ett nytt vägval*.

3.1 Litteratursökning

Införskaffandet av litteratur har främst gjorts genom kedjesökning samt sökningar i databasen Sociological abstract. Inledningsvis gjordes generella sökningar i databasen på området *evidensbaserad praktik, behandling och ungdomskriminalitet* för att få en överblick över forskningsfältet, sökordet *Sweden* inkluderades för att försöka få fram studier utförda i Sverige. För att generera forskning med relevans för uppsatsens syfte och frågeställning gjordes sedan mer specificerade sökningar på relationsbaserad praktik. Nyckelord såsom *relationship based practice, social worker-client relationship* och *joint decision-making* gav resultat på författare vilka det sedan gjordes kedjesökningar på. Kedjesökning har även gjorts genom tidigare kurslitteratur, rekommenderade och kända artiklar inom området samt sökningar på relevanta författare för att hitta nyare publikationer. Alla sökningar har avgränsats till att endast inkludera artiklar som var *peer-reviewed*.

3.2 Evidensbaserad praktik

Bergmark och Lundström (2006) skriver i sin artikel att aktörer i den svenska centralbyråkratin argumenterat fram den evidensbaserade praktiken utifrån effektivitetstänkande och ekonomiska argument, även om det på senare år oftare

argumenteras vara av värde för klienterna. Genom användning av manualer standardiseras arbetet, vilket Liljegren och Parding (2010) menar resulterar i att klienter får tillgång till likvärdiga och kvalitetssäkrade insatser oavsett bostadsort. Samtidigt beskriver författarna evidensbaseringen som en form av byråkratisk styrningsfilosofi eftersom den yrkesverksamma förväntas ta vetenskapliga beslut i sitt arbete med hjälp av manualbaserade utvärderings-, bedömnings- och behandlingsinstrument. Bruhn (2018) argumenterar dylikt om att problemet med evidensbaserade stödverktyg såsom manualer, är kravet på strikt tillämpning eftersom det fråntar socialarbetaren dess handlingsfrihet till att tillsammans med klienten utforma insatserna efter de behov som finns.

I sin artikel skriver Bergmark och Lundström (2006) att evidensbaserad praktik, utanför det medicinska fältet, karakteriseras som en normativ projektion av förväntningar på framtiden. Det vill säga att legitimiteten inte baseras på faktiska resultat utan på potential. Författarna skriver att en bidragande faktor till detta utgörs av en brist på experimentellt fastställda effekter av de interventioner som faktiskt används inom det sociala arbetet. Författarna menar, vid den tidpunkt artikeln publiceras, att det inte existerar tillräcklig kunskapsunderlag för att skapa evidensreflekterande praktiker eller övergripande riktlinjer, med undantag för behandling av normbrytande beteende hos ungdomar och missbruksproblematik. Vidare menar de att strävan efter kontroll och säkerhet avseende interventionens effekter undermineras av det faktum att den grundläggande vetenskapliga hållningen karakteriseras av tvivel och ifrågasättande och att detta är en svårighet för de socialarbetare som arbetar evidensbaserat. Som exempel lyfter författarna utvecklingen kring behandlingsmetoden Multisystematic Therapy (MST) som riktar sig till ungdomar med ett normbrytande beteende. MST utpekades som en särskilt lovande evidensbaserad metod som började användas runt om i världen. Kort därpå kom en omfattande metaanalys som skulle visa att metoden varken var mer eller mindre användbar i behandlingen med ungdomars sociala, emotionella eller beteendeproblematik.

Liljegren och Parding (2010) skriver att kraven på evidensbaserad praktik i det sociala arbetet medför en spänning mellan handlingsfrihet och organisatorisk kontroll för socialarbetare. De uppmärksammar i sin artikel om hur de yrkesverksamma själva inte varit delaktiga i att introducera instrumenten för evidensbaserad praktik inom den offentliga sektorn och att det således finns ett märkbart motstånd bland socionomer, vilket beskrivs som en kamp om yrkesidentitet. Även Bergmark och Lundström (2006) skriver i sin artikel om hur evidensbaserad praktik inom socialt arbete inte växt fram genom professionen själv eller drivits fram av forskare inom området och hur detta resulterat till diskussioner mellan framförallt forskarna och företrädare för Socialstyrelsen. Författarna skriver om ett ifrågasättande av Sven-Axel Månsson, professor i socialt arbete. Månsson identifierade en diskrepans mellan det svårfångade och komplexa sociala arbetet, med interaktiva och intuitionsbaserade metoder och de evidensbaserade programmen som påstås kunna fånga det komplexa i enkla mätbara kategorier och tydliga utfallsmått. Samtidigt skriver Bergmark och Lundström (2011) om hur det vid sidan om den grupp de kallar evidensskeptiker finns socialarbetare som är anhängare av riktlinjer och som upplever experimentella studier som ett bra sätt att utvärdera det sociala arbetet på. Bergmark och Lundström (2011) belyser även ett resultat i en enkätundersökning under 2000-talet som visade att majoriteten av socialarbetarna inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg ställde sig positivt till evidensbaserad

praktik. Författarna diskuterar om resultatet kan förklaras genom att socialarbetarna hade en önskan om en stärkt professionell identitet men menar samtidigt att det vid tidpunkten inte funnits tillräckligt många evidensbaserade program som praktiskt prövats. Därtill skriver författarna om hur de i en nyare studie med fokusgrupper iakttagit att det kan uppstå bekymmer när socialarbetarna tvingas tillämpa metoder som tros vara evidensbaserade, detta då de upplevs vara byggda på manualer som inte är anpassade efter klienternas behov. Även Bruhn (2018) skriver om den omfattande kritik som finns bland socionomer gällande synsättet på den evidensbaserade praktik som företräds av bland annat Socialstyrelsen. Han skriver dock att det tycks finnas en enighet om att sociala interventioner bör byggas på tre kunskapsformer: den vetenskapliga, den professionella och brukarkunskapen, men att det också i praktiken förutsätter goda relationer mellan de olika kunskapsformernas företrädare.

Liljegren och Parding (2010) diskuterar mötet mellan två logiker för styrning av det professionella arbetet, yrkesprofessionalism och organisationsprofessionalism. Sammantaget menar de att socialarbetaren utifrån logiken om yrkesprofessionalism bör kunna bedöma och klassificera klientens behov men att bedömningsinstrumenten nu formaliserar arbetsprocessen och skapar en specifik tolkningsram. Därtill beskriver Bruhn (2018) om hur kraven på strikt tillämpning av evidensbaserad praktik även kan leda till att klienterna objektifieras och deras individuella livssituationer och behov avkontextualiseras. Dessutom skriver Liljegren och Parding (2010) om hur bedömningsinstrumenten kan användas som ett styrningsinstrument då organisationen inte bara styr vad som är relevant eller analyserar vilka insatser som ger önskat utfall, utan också kan följa och bedöma socialarbetaren i sin arbetsprocess. Utifrån logiken om organisationsprofessionalism argumenteras att evidensbaserad legitimerar det sociala arbetet och kan anses vara ett yrkesprofessionalismvärde om de manualbaserade metoderna används som en rådgivande funktion. Följaktligen beskrivs socialarbetarnas motstånd mot organisationsprofessionalismen som ett motstånd mot dess ökade kontroll och deras minskade handlingsfrihet och inte nödvändigtvis mot dokumenterbara resultat. Bergmark och Lundström (2006) skriver likartat att den evidensbaserade praktiken har möjlighet att utveckla interventioner med bättre resultat. Detta genom strikta utvärderingar och metaanalyser men att utveckling lär påverkas beroende på om det är socialarbetare själva som inhämtar rätt kunskap eller om arbetet styrs utifrån med hjälp av standardiserade riktlinjer.

3.3 Relationellt socialt arbete

Bruhn (2018) skriver att de marknadsmässiga faktorer som införts i den sociala sektorn kan anses inskränka det professionella handlingsutrymmet och den professionella övertygelsen, vilket kan försvåra möjligheterna för relationsskapande. Han menar att en betydande del av det sociala arbetet bör utövas på den mellanmänniska nivån, det vill säga i interaktionen med klienten. Människans behov tillgodoses i samspel med andra, där behoven fungerar som drivkrafter till motivation och handling. För att interventionerna ska få ett positivt utfall bör socialarbetaren arbeta för att skapa en god relation och på så vis en gynnsam arbetsallians. Även Klevan et al. (2021) argumenterar om betydelsen av en god relation och tillägger att ärlighet och öppenhet förväntas från båda håll, vilket möjliggör ett ömsesidigt lärande mellan klient och socialarbetare. Detta gemensamma kunskapsskapande vidgar rollerna och utmanar ofta en asymmetrisk

relation. Vikten av att bygga en arbetsallians med klienten återkommer i ytterligare två studier där deltagarna ofta lyfte lyhörddhet och acceptans som effektiva verktyg för att skapa tillit. För individer utan ett stöttande socialt nätverk och erfarenhet av tillitsfulla relationer beskrivs förtroendet för den professionella som ett nödvändigt steg mot en stärkt bild av sig själv och sina förmågor, vilket i sin tur gör att klienten även utvecklar ett optimistiskt förhållningssätt till insatserna (Von Greiff, Skogens & Topor 2020; Topor, Skogens & Von Greiff 2018).

Klevan et al. (2021) skriver i sin studie om det ömsesidiga lärandet och hur detta kan utveckla återhämtningsinriktade insatser för klienter med psykisk ohälsa. Många av de yrkesverksamma socialarbetare som deltagit i studien uttryckte att återhämtning är en subjektiv process som i sin natur inte är linjär för klienterna, vilket kräver en viss flexibilitet som saknas i förutbestämda metoder med enbart fokus på deltagande. Vidare upplevde socialarbetarna i studien att flexibiliteten i samarbetet med klienten begränsas av mer eller mindre formella riktlinjer om effektivitet och ändamålsenlighet. Det kunde exempelvis handla om en snäv tidsram för klientmöten och kortsiktig uppföljning. Brännström (2010) reflekterar liknande gällande insatser riktat till ungdomar i kriminalitet. Han skriver att det sannolikt inte är tillräckligt att endast följa en manual för att uppnå en förändring i ungdomars kriminella beteendemönster då brist på självinsikt och låg motivation kan vara grunden i en ofta komplex problematik. Han skriver vidare att en meningsfull relation till behandlaren troligen är avgörande för att ungdomen överhuvudtaget ska kunna ta till sig av metodens verktyg. Yrkesutövarens kanske viktigaste uppgift blir därför att skapa insikt och motivation hos ungdomen själv eftersom den egna förståelsen ökar chanserna till en hållbar förändring.

Klevan et al. (2021) uttrycker att det finns en motsättning mellan effektivitetsbaserade och värdebaserade principer. Värdebaserade principer uppenbarar sig genom en helhetssyn och en grund byggd på gemensamma värderingar, vilket kräver tid, flexibilitet och resurser medan effektivitetsbaserade principer beskrivs som ett ord utan faktisk handlingskraft. Författarna skriver vidare om hur det värdebaserade praktiska sociala arbetet tar sig i uttryck genom att yrkesutövaren bland annat också är uppmärksam och reflekterande över de berättelser och sammanhang individen tidigare varit med om eftersom det är grunder som påverkar det nuvarande arbetet. De menar också att socialarbetaren behöver vara öppen för att klientens behov är föränderliga. Som exempel beskriver de hur klienten först kan uppleva en mötesplats som bekväm men efter en tid börja uppleva den som hämmande och oinspirerande, vilket kan påverka behandlingsarbetet om mötesplatsen inte är flexibel och anpassningsbar. Bruhn (2018) skriver liknande om att socialarbetarens relationsarbete inte endast ska fokusera på individen och dess svårigheter, utan även den sociala kontext individen lever i. Genom att få förståelse över klientens situation och möta varje individ och se dess erfarenheter som viktig kunskap, skapar socialarbetaren goda förutsättningar för ett kvalitativt socialt arbete.

Topor, Skogens och Von Greiff (2018) skriver att socialarbetarnas huvudmål är att förbättra och återuppbygga klientens förtroende till en social kontext med stöttande relationer. De menar att klienternas förtroende växte då förändringsarbetet utfördes tillsammans med behandlarna eftersom klienterna blev medskapare. Även Bruhn (2018) understryker klientens delaktighet som nödvändig och skriver att det främjar behandlingsarbetet om individen själv är

med och utformar insatsen. Genom att socialarbetaren satte sin tro på klientens förmågor, de gemensamma målen samt vågade gå utanför de organisatoriska strukturerna skapades en tillitsfull relation som kunde främja en positiv förändringsprocess (Von Greiff, Skogens & Topor 2020; Topor, Skogens & Von Greiff 2018). Samtidigt skriver Brännström (2010) att det är viktigt att behandlingsprogram tillämpas så som det är menat då innehållet är avsiktligt upplagt utifrån kunskap och erfarenhet. Han skriver att socialarbetarna därför inte kan räkna med lika effektiva utfall om programmen inte följs.

Gällande det sociala behandlingsarbetet med ungdomar i kriminalitet skriver Brännström (2010) att det råder delad mening kring vad som är väsentligt för att åstadkomma varaktiga beteendeförändringar. Han skriver att de gemensamma faktorer som är viktiga, oavsett den metod som används, bland annat är behandlarens kompetens och förmåga så väl som relationen mellan behandlare och ungdom. Bruhn (2018) menar att importen av tankesätt från andra vetenskaper har försvagat inflytandet från experter inom det sociala arbetet. Likartat har de institutionella och organisatoriska förutsättningarna för relationsarbetet försämrats. Han skriver dock att ett visst professionellt handlingsutrymme fortsatt existerar, vilket gör att socionomer ännu kan hitta vägar för att bedriva ett bra relationsarbete och därför ett kvalitativt socialt arbete.

3.4 Ett Nytt Vägval

I de två studierna av Lindblom (2013) och Lindblom, Eriksson och Hiltunen (2017) utvärderas effekten av behandlingsprogrammet *Ett nytt vägval*. Resultaten visar att deltagarnas höga värden av kriminellt tänkande sjönk under behandlingsperioden och motsvarade värden för normalpopulationen. De programavsnitt som behandlar fördelar och nackdelar med brott samt bearbetar hur kriminaliteten hindrar deltagarna till att nå sina mål, visade sig vara av betydande vikt. Lindblom (2013) skriver att resultatet kan visa på att ungdomarna motiveras till att förändra sina tankesätt då den nuvarande livsstilen hindrar dem från att få det de egentligen värderar som viktigt i livet. Avsnitten bidrar också till att ungdomarna förstår hur tänkandet påverkar handlandet. Därtill skriver hon att programmets basavsnitt är nödvändiga för behandlingseffekt samt att programtrohet är att rekommendera för behandlarna. Resultaten visar även att en längre behandlingstid ger en ökad effekt. I den senare studien av Lindblom, Eriksson och Hiltunen (2017) visar resultaten att behandlingsprogrammet i längden även minskat antalet återfall i brott hos deltagarna.

Lindblom (2013) skriver dessutom att en tänkbar slutsats är att det prosociala sammanhanget bidrog till att deltagarnas känsla av sammanhang ökade i form av tillit i sig själva, andra och tillvaron. Följaktligen leder det till att deltagarnas psykologiska förutsättning för förändring ökar och med det stärks förmågan att hantera utmaningar. Lindblom (2013) reflekterar därför om skattningsformuläret *Känsla av sammanhang* (KASAM) kan användas som ett riktmärke för hur väl behandlingen verkar gällande god relation och prosocialt sammanhang.

4. Teori

I detta avsnitt presenteras uppsatsens teoretiska utgångspunkter. Inledningsvis introduceras och förklaras Evetts (2006; 2010) två styrningslogiker, yrkesprofessionalism och organisationsprofessionalism, utifrån hur det professionella arbetet är uppbyggt. Sedan presenteras Lipskys (2010) fyra former av alienation som beskriver hur socialarbetare begränsas i sin yrkesroll och i det relationsskapande sociala arbetet till följd av ett standardiserat arbete. Avslutningsvis förs en kort teoridiskussion.

4.1 Yrkesprofessionalism och organisationsprofessionalism

För att förklara och diskutera spänningen inom det sociala arbetet utifrån ett organisatoriskt perspektiv utgår uppsatsen från Evetts (2006; 2010) två styrningslogiker, yrkesprofessionalism och organisationsprofessionalism. Dessa begrepp används för att beskriva styrningen av det professionella arbetet.

Yrkesprofessionalism är ett historiskt och mer traditionellt styrningsideal som operationaliseras och kontrolleras av yrkesutövarna själva. Professionen legitimeras genom kollegial kvalitetskontroll, vilket bland annat bygger på yrkesutövarnas utbildning, en stark socialiseringsprocess samt förtroende för deras professionella omdöme. Professionen har därför tolkningsföreträde och yrkesutövarna kan använda sig av sitt handlingsutrymme i komplexa ärenden (Evetts 2006; Evetts 2010). Under ett yrkesprofessionalistiskt styre är således externa regler och riktlinjer rörande arbetets organisering underordnade det professionella omdömet och handlingsfriheten (Evetts 2010).

Organisationsprofessionalism bygger tvärtom på byråkratisk kontroll. Arbetet är målstyrt, resultatriktat och baseras på standardiserade regler och rutiner utifrån beslut tagna av ett hierarkiskt högre styre. Dessutom grundar sig styrningen på ansvarsskyldighet, där även den professionella som individ kan hållas ansvarig. Således har byråkratisk legitimitet ett företräde inom organisationsprofessionalismen (Evetts 2006; Evetts 2010). En konsekvens av byråkratisk kontroll inom organisationsprofessionalismen är exempelvis ett begränsat professionellt tolkningsföreträde för de yrkesverksamma, vilket riskerar att påverka klienterna. Detta genom att klienternas problematik simplificeras och definieras av verksamheten eller hur klienternas möjlighet till stöd och insatser riskerar att styras utifrån verksamhetens budget, snarare än klientens behov. Ytterligare en konsekvens som synliggörs är den individuella mätbarheten, det vill säga att yrkesverksammas förmåga bedöms utifrån om den lyckats uppnå de mål verksamheten satt upp. Denna individuella bedömning riskerar inte bara att förstärka misslyckanden utan också påverka dynamiken mellan kollegor och medföra en motvillighet till samarbete och stöd då den yrkesverksamma kan ansvariggöras för resultaten. Evetts (2010) skriver däremot även att yrkesgrupper med en stark yrkesidentitet förblir relativt autonoma även inom organisationsprofessionalismen.

Sedan införandet av New public management har dessa två styrningslogiker kommit att konkurrera med varandra och med tiden har organisationsprofessionalismen kommit att bli allt vanligare (Evetts 2006). Detta

gäller även i verksamheter där arbetsuppgifterna är komplexa och där utfallet (och då även den yrkesverksammas arbete) inte alltid är mätbara, vilket gör införandet av standardiserade arbetsuppgifter och riktlinjer svårt. Även om den byråkratiska styrningen som finns inom organisationsprofessionalismen begränsar den yrkesverksamma i sitt arbete menar Evetts (2010) att styrningsformen samtidigt skapar legitimitet för professionen. Därtill diskuterar hon möjligheten för en kombinerad styrningslogik.

4.2 Alienation

För att synliggöra spänningen mellan evidensbaserad praktik och relationsskapande socialt arbete tar uppsatsen hjälp av Lipskys (2010) fyra former av alienation. För att enklare förstå teorin kring alienation kan en kort redogörelse för Lipskys (2010) gräsrotsbyråkrati (Street-level bureaucracies) komma väl till pass. Begreppet gräsrotsbyråkrati betecknar organisationer inom offentlig sektor där tjänstemännens (gräsrotsbyråkraters) roll karaktäriseras av att ha nära kontakt till medborgarna och samtidigt ha stort handlingsutrymme att fatta beslut. Lärare, poliser och socialarbetare är exempel på gräsrotsbyråkrater, vilka Lipsky menar är de som faktiskt skapar policys genom sin handlingsfrihet. Deras val påverkar hur lagar och regler tillämpas och fungerar i praktiken. Gräsrotsbyråkrater innehar en särställning då de å ena sidan förväntas ha medkänsla och flexibilitet inför människorna de möter å andra sidan agera opartiskt och utifrån regelverk, något som har kommit att utgöra en dialektik inom reformeringen av den offentliga sektorn. Precis som Lipsky insinuerar menar också Svensson, Johnsson och Laanemets (2021) att socialarbetaren behöver navigera i ett område som omfattar både hjälp och kontroll. Förutsättningarna för socialt arbete har ofta en komplex och oförutsägbar karaktär. Människor och deras sociala förhållanden, samhällsnormer, definitioner och gränser är i ständig förändring och därför är det professionella handlingsutrymmet av stor betydelse för att kunna möta de individuella behoven. Handlingsutrymme innebär att socialarbetaren har möjlighet till att välja hur den ska agera utifrån organisationens ramar och regler samt sitt professionella omdöme. Det handlar om att ha ansvar, göra bedömning och ta ställning. Handlingsutrymme skapas alltså i samspelet mellan organisationen och professionen och är inbyggt i det sociala förändringsarbetet.

Socialarbetaren behöver hantera sitt arbete i relation till en rad olika organisatoriska omständigheter. Bristfälliga resurser, hög arbetsbelastning, motstridiga förväntningar liksom kontroll och granskning är några få exempel. Krav på att bemöta klienten som medmänniska och samtidigt agera byråkrat kan sätta socialarbetaren i ett etiskt dilemma. Dessa arbetsförhållanden kan medföra en känsla av att alieneras från sitt arbete. Lipsky (2010) förklarar att alienation är en konsekvens av de omständigheter som råder i människobehandlande organisationer. Byråkratiseringen av den offentliga sektorn har följts av en ökad känsla av alienation hos socialarbetare. Arbete som tvingas förneka andra människors grundläggande mänsklighet kan betraktas som alienerande. I detta sammanhang avser alltså begreppet förklara förhållandet mellan socialarbetare och deras arbete, i vilken utsträckning socialarbetaren har kontroll över sitt arbete, dess utformning, och därmed resultatet. Till skillnad från den alienation Marx diskuterar gällande fabriksarbetare, menar Lipsky att socialarbetaren har ett visst mått av handlingsutrymme. Däremot påverkar och försvårar följaktligen denna kontrollförlust, det vill säga alienation, relationen mellan socialarbetare och klient.

Alienation syftar även på i vilken omfattning socialarbetare kan uttrycka eller måste hålla tillbaka kreativa och mänskliga impulser i sitt arbete (Lipsky 2010).

Lipsky (2010) menar att socialarbetaren alieneras från klienten på följande fyra sätt:

1. *Working on segments of the product*: Detta innebär att socialarbetaren endast har möjlighet att påverka delar av klientens förändringsprocess. Att enbart arbeta på en del av problematiken innebär att problemet dels simplificeras och anpassas till redan existerande kategorier, dels försvårar socialarbetarens förutsättningar att arbeta individanpassat utifrån ett helhetsperspektiv. Kriminalitet kan exempelvis i själva verket vara en konsekvens av ekonomisk utsatthet (Lipsky 2010).

2. *Controlling the outcome of the work*: Socialarbetaren är endast en del av en större process och följer inte arbetet hela vägen. Således har de varken kontroll över utfallet eller organisationens resurser. Ibland hanterar de klienter och ärenden som sedan överlämnas till andra instanser, vilket gör det osäkert om deras arbete leder till önskat resultat. Även om socialarbetare betraktas som problemlösare är det många gånger så att klienternas problem inte helt går att lösa då de tjänster som finns att tillgå ofta inte är tillräckliga. Detta skapar en dissonans mellan vad socialarbetaren förväntas uppnå och vad de faktiskt kan åstadkomma genom standardiserade metoder (Lipsky 2010).

3. *Controlling the input*: Socialarbetare har varken kontroll över det material de arbetar med eller klienternas omständigheter. De kan inte påverka alla de faktorer i klienternas liv som bidrar till deras situation och beteende. Samtidigt försvårar standardiserade arbetsmetoder att socialarbetaren effektivt ska kunna använda sig av sina yrkesfärdigheter för att interagera med klienterna (Lipsky 2010).

4. *Controlling the work pace*: Socialarbetaren har ingen kontroll över arbetstakten eller över antalet klienter och hur tiden ska fördelas mellan dem. Organisationer arbetar för att skapa förutsägbarhet, bland annat genom att begränsa tjänster eller planera för perioder med hög belastning men detta är till viss del inte möjligt att förutse. Det kan resultera i att socialarbetaren hamnar efter i det administrativa arbetet och behöver prioritera det mest grundläggande, vilket kan leda till en känsla av frustration och ineffektivitet (Lipsky 2010).

4.3 Teoridiskussion

För att kunna besvara uppsatsens syfte och frågeställningar skapades först en förståelse för spänningen mellan det manualbaserade sociala arbetet och det relationella sociala arbetet. Detta gjordes genom att söka efter kunskap i tidigare forskning inom vardera ämne. Intressanta ingångsvinklar uppmärksammades i olika vetenskapliga artiklar och utforskades vidare genom kedjesökning. Evetts (2006; 2010) teori om de två styrningslogikerna, yrkesprofessionalism och organisationsprofessionalism, fanns genom Liljegren och Parding (2010). Samtidigt eftersöktes potentiella teorier i teori-litteratur, där Marx och hans alienationsbegrepp visade sig inspirerande. Detta diskuterades under handledning, där det kom tips om Lipskys (2010) teori om alienation. I detta stadie fanns det även andra potentiella teorier som managementbyråkrati, professionsteori och tyst kunskap, där den sistnämnda är en del av Evetts (2006). Efter insamling av empiri beslutades det om att Evetts (2006; 2010) och Lipsky (2010) hade de mest

lämpliga teorierna för att kunna besvara och bemöta uppsatsens frågeställningar och syfte. Båda teorierna uppmärksammar även det spänningsläge uppsatsskrivarna var intresserade av att undersöka, det vill säga spänningsläget inom det sociala arbetet utifrån byråkratisk kontroll och evidensbaserad praktik samt dess potentiella organisatoriska och relationella konsekvenser. Evetts (2006; 2010) och Lipsky (2010) för exempelvis resonemang om hur organisatorisk styrning kan påverka klientrelationen, det professionella handlingsutrymmet och möjligheten till att arbeta utifrån ett helhetsperspektiv, vilka alla kan ses som grundpelare i det sociala arbetet.

5. Metod

I följande metodavsnitt redovisas uppsatsens metodologiska val och överväganden. Avsnittet inleds med en beskrivning av arbetets vetenskapsteoretiska utgångspunkt följt av uppsatsskrivarnas förförståelse och val av metod. Vidare presenteras uppsatsens urval och avgränsning, vilket inkluderar en tabell med redogörelse av respondenterna. Därefter kommer ytterligare en redogörelse för insamling av empiri och analysmetod. Sedan diskuteras etiska överväganden och arbetets tillförlitlighet och äkthet. Avslutningsvis avrundas avsnittet med en kort beskrivning av arbetsfördelningen.

5.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Uppsatsen tar avstamp i den hermeneutiska filosofin, vilket är en term sprungen ur teologin och som inom samhällsvetenskapen används för att beskriva teori och metod för att tolka människors handlingar. Sociala handlingar är meningsfulla för aktörerna och måste därför förstås utifrån deras synvinkel (Bryman 2018). En hermeneutisk ansats möjliggör en djupare förståelse för det sociala fenomen studien behandlar, det vill säga socialarbetares subjektiva upplevelser av deras behandlingsarbete med kriminella ungdomar. I hermeneutiken är tolkning av mening det centrala, där tolkningen syftar till att skapa en gemensam förståelse av meningen i en text eller ett samtal. En tonvikt läggs på tolkarens förkunskap om textens eller samtalets innehåll (Kvale & Brinkmann 2014). Den hermeneutiska filosofin betonar att den mänskliga förståelsen av verkligheten är kontextuell, det vill säga att den ska tolkas utifrån den kontext människan befinner sig i. Intervjustudier genomförs i en interpersonell kontext, där respondentens upplevelser och uttryck relaterar till just det sammanhanget. Den kunskap som inhämtas är därför inte överförbar eller jämförbar med kunskap från andra situationer. Det innebär att denna typ av kunskap har kvalitativa nyanser som inte kan kvantifieras och generaliseras (Kvale & Brinkmann 2014). Att studera den sociala verkligheten kräver en logik som speglar det som är speciellt för människor. Naturvetenskapliga, positivistiska studier av sociala fenomen kritiserar därför av hermeneutikens anhängare med argumentet att samhällsvetenskapens studieobjekt skiljer sig från naturvetenskapens studieobjekt (Bryman 2018).

5.2 Förförståelse

Vi har under den verksamhetsförlagda utbildningen arbetat i olika organisationer, både klientnära och myndighetsutövande med unga inom socialtjänsten. Dessa verksamheter har stort fokus på att stärka klienten genom bland annat motivationsarbete, alliansbyggande och delaktighet. Således har vi en viss förförståelse för vikten av det relationella sociala arbetet. Utifrån erfarenheten av det klientnära arbetet är vi av uppfattningen att relationsskapandet är en grundförutsättning för att kunna utöva ett kvalitativt och välfungerande socialt arbete. Därtill finns det en viss förförståelse från det myndighetsutövande arbetet där socialarbetaren behöver förhålla sig till klientens individuella behov samt olika arbetssätt, lagstiftning och riktlinjer. Förförståelse finns även kring de olika insatser socialtjänsten erbjuder ungdomar i kriminalitet samt dess utfall. Utifrån våra erfarenheter från det myndighetsutövande arbetet tolkar vi även att socialarbetarens inställning och användning av sitt professionella handlingsutrymme är av ytterst vikt för att kunna bemöta individens behov. Däremot hade vi ingen tidigare kunskap om öppenvårdens praktiska behandlingsarbete med ungdomar i kriminalitet, vilket till en början skapade ett intresse för att skriva denna uppsats.

5.3 Val av metod

Med den hermeneutiska ansatsen som grund och med hänsyn till uppsatsens syfte och frågeställningar ansågs en kvalitativ metod vara mest lämplig. Bryman (2018) skriver att ett kvalitativt tillvägagångssätt används då forskningen syftar till att få en uppfattning om individers upplevelser av deras verklighet. Fördelen med kvalitativa intervjuer är att respondenternas subjektiva upplevelser och verklighetsuppfattning kunde förstås på djupet, vilket en kvantitativ metod inte kan åstadkomma. Kvantitativ metod syftar snarare till att mäta, förklara eller att hitta kausala orsakssamband.

Kvalitativ forskning kan utformas på olika sätt men då uppsatsen ämnade att undersöka och få en uppfattning om behandlares upplevelser av att arbeta relationellt inom *Ett nytt vägval* togs beslut om att en intervjustudie var fördelaktigt. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2022) skriver att intervjuer kan återspegla ett nästintill oändligt antal samhällsfenomen men att det är upp till respondenten att tala om det den anser som relevant. Genom intervjuer kan respondentens språkbruk, normer och emotioner, det vill säga deras subjektiva uttryck, samlas in. Författarna förklarar också att det finns varierande stilar på hur intervjuer kan struktureras, där kompletterande följdfrågor får olika utrymme beroende på hur fritt eller fast frågorna formulerats. Vidare uttrycker de att det inte är särskilt nödvändigt att göra tydliga gränsdragningar mellan olika slags intervjuer och hur de är ordnade eftersom intervjuer ofta har en blandad karaktär av frågor. För detta arbete har intervjuerna likväl varit semistrukturerade. Semistrukturerade intervjuer har ett tydligt syfte av en mer formell karaktär där intervjuaren styr samtalet men på ett mer flexibelt sätt. Således har intervjuerna haft en variation av mer bestämda eller satta frågor och frågor som omformulerats under intervjuens gång.

Liksom med det mesta finns det både styrkor och svagheter med kvalitativa intervjuer. Några styrkor är exempelvis att de kan genomföras relativt tidseffektivt efter det att deltagarna valt att ställa upp och att de ger ett mer omfattande

material. Till dess svagheter hör att intervjun endast är ett resultat av ett samtal i en viss kontext och tid och därför ger en begränsad bild av fenomenet, vilket forskaren måste vara medveten om när materialet behandlas. Förutom att det förmedlas fakta och erfarenheter i intervjuer kan det också vara ett tillfälle för respondenten att presentera sig själv på ett särskilt sätt utifrån ett uttalat manuskript. Intervjun kan därför bli en arena där respondenten skapar sig en identitet genom att utnyttja situationen för att imponera (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022).

5.4 Urval och avgränsning

Uppsatsens urval har varit målstyrt utifrån arbetets syfte och frågeställningar. Ett målstyrt urval är ett icke-sannolikhetsbaserat urval som innebär att forskaren strategiskt väljer ut deltagare utifrån deras relevans för forskningsfrågorna (Bryman 2018). För att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar har därför behandlare som arbetar med ungdomar inom öppenvården utifrån programmet *Ett nytt vägval* eftersökts.

För att arbeta med *Ett nytt vägval* krävs en grundläggande behandlingsutbildning (såsom exempelvis behandlingsassistent eller socionom) samt utbildning inom teorin Kriminalitet som livsstil och programmet, vilket administreras av Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil (Socialstyrelsen 2019). På Stiftelsens hemsida redovisas de verksamheter som innehar fullt licensierade program i enlighet med deras krav (Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil 2024). Detta underlättade urvalsprocessen och resulterade i användandet av slumpmässigt urval inom ett visst segment. Mejler skickades ut till verksamhetschefer för 89 verksamheter från listan. Dessa inkluderade kommunal socialtjänst, privata behandlingsverksamheter som erbjuder behandling genom öppenvårdsinsatser och HVB-hem. De verksamheter som tydliggjorde på sina hemsidor att de inte erbjuder behandling som en öppenvårdsinsats eller utför programmet utifrån en egen behandlingsmodell exkluderades från kontakt. De första behandlarna som visade intresse valdes ut som respondenter.

De sex utvalda respondenterna arbetar i fem olika kommuner från södra till mellersta delen av Sverige och har varit aktiva inom programmet från ett till över två år. Se tabell 2 för redogörelse av respondenter.

Tabell 2: Redogörelse av respondenter

Respondent	Yrkesverksam (år)
Kim	1 år
Alex	2,5 år
Lo	1,5 år
Eli	Mer än 1 år
Sam	1,5 år
Pim	1 år (men många års erfarenhet i annan typ av verksamhet)

En möjlig nackdel med denna urvalstyp är risken för snedvridning. Det skulle möjligtvis kunna vara så att de som valde att delta i studien har en mer positiv inställning eller åtminstone starka känslor kring ämnet uppsatsen ämnade att

undersöka, vilket således skulle kunna skapa vinklade resultat. Dessutom kan urvalet riskera att begränsa uppsatsens generaliserbarhet då samtliga deltagare är anställda inom kommunal socialtjänst. Resultatet ger således ingen fullständig bild av *Ett nytt vägval* eftersom respondenterna verkar inom och tillämpar programmet utifrån öppenvårdens organisatoriska ramar. Det kan skilja sig från andra verksamheter som exempelvis HVB-hem. Däremot syftar uppsatsen inte till att utvärdera *Ett nytt vägval* utan att se till behandlarnas upplevelser av programmet i relation till deras handlingsutrymme och relationella arbete. Därför bedöms urvalet inte ha negativ inverkan på resultaten.

5.5 Insamling av empiri

Inför insamlingen av empiri kontaktades verksamhetschefer via e-post med ett bifogat informationsbrev, vilket omfattande information om uppsatsens övergripande syfte, intervjuernas struktur och forskningsetiska principer. Verksamhetscheferna vidarebefordrade därefter informationsbrevet till möjliga intervjudeltagare och på så vis upprättades en direktkontakt. Samtliga intervjuer, förutom en, hölls på Zoom där den avsatta tiden var max 45 minuter. På grund av stora geografiska avstånd var det avgörande för arbetets genomförande att kunna hålla intervjuerna digitalt. I informationsbrevet erbjöds de deltagare som var lokaliserade på närmare avstånd att träffas på valfri plats, varav en föredrog att ses på hens arbetsplats. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2022) skriver om fördelarna med digitala intervjuer och menar att det är ett lättillgängligt och kostnadseffektivt alternativ som kan användas över stora geografiska avstånd. Det digitala programmet Zoom möjliggör onlinemöten och anses vara både enkelt att begripa samt erbjuder en form av konfidentialitet. Byggt på antagandet om att fysiska intervjuer är mer dynamiska och att starkare förtroende mellan parterna kan formas hade det däremot föredragits att träffas ansikte mot ansikte om de geografiska avstånden inte varit ett faktum.

Inför intervjuerna formulerades en intervjuguide (se bilaga I). Med hänsyn till arbetets tillförlitlighet formulerades frågorna så objektivt som möjligt, utan ledande frågor. Guiden delades in i fyra delar, med en introduktionsdel, uppvärmningsfrågor, huvudfrågor och avslutande frågor. Introduktionsdelen innehöll en kort presentation av uppsatsskrivarna och uppsatsen. Den innehöll även information om intervjuens längd liksom konfidentialitet, vilket respondenterna tidigare tagit del av genom informationsbrevet samt korrespondens över e-post. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2022) rekommenderar att de inledande frågorna ska vara av en lättsammare karaktär och därför fokuserade dessa bland annat på yrkesbakgrund och hur länge respondenten arbetat med målgruppen. Huvudfrågorna syftade till att besvara uppsatsens frågeställningar och var uppdelade i två teman - relationellt förhållningssätt och förhållningssätt till manual. Huvudfrågorna hade en mer flexibel och följsam karaktär i hur de formulerades under intervjun, vilket Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2022) menar öppnar upp för att respondenterna ska kunna ge ett bredare perspektiv med fler nyanser och dimensioner. När frågorna omformulerades och anpassades till hur respondenterna själva formulerade sig kunde de exemplifiera deras upplevelser och erfarenheter mer ingående, exempelvis genom att beskriva specifika situationer. Därtill, med inspiration av ett empatiskt förhållningssätt, ställdes följdfrågor för att be respondenten om ett mer utvecklat svar eller för att få ut mer information. Detta gjordes med ett varsamt tillvägagångssätt för att undvika misstolkning och förnärmelse (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022). De

avslutande frågorna fungerade som en garanti för att respondenterna skulle känna sig hörda och för att ge dem utrymme att uttrycka sina reflektioner eller annat de upplevde vara viktigt i sitt arbete.

Med samtycke från samtliga respondenter spelades deras intervjuer in med hjälp av en diktafon. I syfte att anonymisera namngavs ljudfilerna med koder och förvarades på uppsatsskrivarnas datorer, vilka ingen annan hade tillgång till. Transkriberingsprocessen påbörjades omgående och reviderades av båda uppsatsskrivarna för att säkerställa transkriberingarnas korrekthet.

5.6 Analysmetod

Bearbetning av empirin grundas i en abduktiv forskningsstrategi, vilken kan förklaras som att forskaren rör sig mellan deduktion och induktion. Inom kvalitativ forskning är abduktion vanligt förekommande. Bryman (2018) skriver att distinktionen mellan induktion och deduktion inte är så tydlig som det emellanåt påstås utan att de ibland överlappar. Kvalitativ forskning förknippas ofta med induktion, medan kvantitativ forskning associeras till deduktion, men det är sannolikt så att induktion rymmer inslag av deduktion och vice versa. Vid deduktion utgår forskaren från teori och relaterar sedan sin data till den, medan induktion lägger tonvikten på empirin och genererar sedan teori. Abduktion är således en växelverkan mellan dessa två, där forskaren grundar en teoretisk förståelse för de människor och sammanhang hen studerar. Vidare menar Bryman (2018) att forskaren utgår från det som formar människans världsbild, exempelvis språk, perspektiv och erfarenheter. Centralt är att forskaren inte får förlora kontakten med empirin, det vill säga den verklighet människor beskriver. Därefter ska en samhällsvetenskaplig redogörelse göras med empirin som underlag. Detta kan uppfattas som ett induktivt synsätt men skillnaden är att abduktion går djupare in i att försöka göra människors synsätt begripligt. Med en abduktiv forskningsstrategi har det i analysprocessen således fokuserats på både teoretiska begrepp och uppsatsskrivarnas förförståelse och likaså låtit respondenternas perspektiv ta plats. Den växelverkan som beskrivs karaktärisera den abduktiva ansatsen har i detta arbete inneburit att vi tidigt började resonera kring eventuella teorier utifrån vår förförståelse och uppsatsens syfte. Under insamling av empirin förändrades resonemangen kring teori utifrån respondenternas svar. Empirin avgjorde vilka teorier som till sist tillämpades i analysen. Exempelvis fanns en idé om att använda teorin om tyst kunskap, vilken vid ett senare tillfälle uppfattades vara irrelevant utifrån empirin och därför uteslöts.

Uppsatsens resultat har bearbetats med hjälp av en tematisk analys. Enligt Bryman (2018) innebär en tematisk analys att empirin granskas för att ringa in centrala teman. I denna analysmetod identifieras teman genom kodning, det vill säga att materialet bryts ner i mindre beståndsdelar som sedan kategoriseras och ges ett namn. Rennstam och Wästerfors (2022) uttrycker att, för att förenkla kodningsfasen, bör forskaren först bekanta sig med sitt material genom att läsa det om och om igen. När forskaren, eller analytikern som författarna benämner det, sedan känner sig tillräckligt förtrogen med sitt material kan kodningen påbörjas. Utifrån de mönster som uppstår görs sedan kopplingar mellan de olika koderna, vilket Rennstam och Wästerfors (2022) kallar sortering. Dessa mönster tar form genom analytikerns blick och förförståelse som beskrivs vara teoretiskt informerad, det vill säga att de begrepp analytikern är bekant med får företräde framför mindre kända begrepp. Denna blick bör tas i beaktning eftersom den

påverkar och kan styra sorteringen. En teoretisk blick ska nödvändigtvis inte tas som problematisk så länge den fokuserar på materialet. Den kan till och med ses som önskvärd då analytikern annars riskerar att se helt andra infallsvinklar som ligger utanför samhällsvetenskapen. Inför analysprocessen lades intervjuguiden åt sidan eftersom den endast ska ses som ett stöd under intervjun (Öberg 2022). Till en början kodades därför transkriberingarna först enskilt för att undvika att färgas av varandra och den andres förförståelse. I detta stadie identifierades potentiella teman var för sig utifrån våra tidigare diskussioner. Därefter jämfördes kodningen för att se om liknande delar hade märkts ut som intressanta. Koder såsom *delaktighet*, *individ Anpassning* och *fokus på manual* överensstämde med varandras fynd. Med stöd av Brymans (2018) råd rörande analysprocessen gjordes en bearbetning och precisering av teman med hänsyn till uppsatsens syfte och frågeställningar.

Efter sorteringen ska analytikern reducera, vilket har som syfte att skapa en god representation av materialet. Enbart ett urval får plats och därför måste analytikern delikat välja ut de utdrag och citat som bäst återger det respondenten uttryckt (Rennstam & Wästerfors 2022). I detta skede var fokus på de mönster och gemensamma faktorer som uppkommit i respondenternas svar, vilket resulterade i ytterligare precisering av teman och ett mer reducerat material. Därefter reducerades detta vidare genom att utgå från teori, tidigare forskning och uppsatsens frågeställningar.

Slutligen ska analytikern argumentera och skapa egna tolkningar. Att argumentera på en akademisk nivå innebär att forskaren uttalar sig om empirin i någorlunda formella och allmänna termer. Detta sker genom att forskaren höjer blicken och formulerar sina upptäckter med hjälp av den valda teorin och tidigare forskning, vilket syftar till att övertyga läsaren (Rennstam & Wästerfors 2022). Empirin har tolkats och teorier har reviderats utifrån ett abduktivt förhållningssätt. Genom tidigare forskning om relationellt socialt arbete och evidensbaserad praktik, liksom Lipskys (2010) teori om alienation och Evetts (2006; 2010) teori om de två styrningslogikerna har empirin gjorts begriplig. Därtill gjordes tolkningarna i enlighet med den hermeneutiska filosofin som menar att ta hänsyn till den kontext deltagarna befinner sig i, vilket senare bidrog till en djupare helhetsförståelse (Kvale & Brinkmann 2014). Det har därför varit viktigt att reflektera över deltagarnas arbetsplatser och vilka organisatoriska ramar som kan tänkas påverka deras perspektiv.

5.7 Etiska överväganden

God forskningssed är grundläggande för forskningens kvalitet och samhällsvärde. För att bedriva forskning behövs en levande diskussion om etiska frågor. Genom den kan de som deltar i forskningsprocessen ta till sig kunskap om etiska principer och utveckla förmåga för praktisk tillämpning. Dessa etiska principer bygger på allmänna etiska normer, men också specifika normer som finns inom kontexten för forskning. Att som forskare ta ansvar och främja god forskningssed är en förutsättning för en god forskningskultur med goda forskningsvanor. Med hänsyn till god forskningssed har en etisk reflektion ständigt varit närvarande under uppsatsens forskningsprocess. Etisk reflektion bör utgöra en integrerad och fundamental del i så gott som alla forskningsrelaterade beslut. I allt från planering till genomförande bör forskaren medvetet reflektera kring hur frågeställningar och metod förväntas framställa viktig kunskap och för vem den gör nytta. Samtliga

aspekter måste sedan vägas mot de risker som olika tillvägagångssätt inom forskningen kan medföra (Vetenskapsrådet 2024).

Bryman (2018) talar om fyra etiska principer som forskare bör ta hänsyn till; *frivillighet, integritet, konfidentialitet* och *anonymitet*. Dessa begrepp överlappar med varandra och kan därför vara svåra att skilja åt men det finns likväl viktiga nyanser som särskiljer dem. *Frivillighet* syftar till samtyckeskravet, vilket innebär att deltagarna har rätt till fullständiga uppgifter om studiens syfte och utformning. De har rätt till att själv bestämma om de vill delta i studien och deras deltagande ska ske utan tvång eller påtryckningar. Svensson och Ahrne (2022) menar att ett informerat samtycke är en viktig etisk princip som bland annat handlar om att informera om att deltagandet är frivilligt under hela forskningsprocessen. Det innebär även att ge deltagarna information om hur lång tid intervjun förväntas ta, att de kan välja vilka frågor de vill besvara samt att de kan vägra att svara. Detta, liksom att deltagaren när som helst har rätt att dra tillbaka sin medverkan, informerades om både i informationsbrevet och i samband med intervjun. Informationsbrevet formulerades enligt direktiv från etikrådet på Fakulteten för hälsa och samhälle på Malmö universitet.

Integritet handlar om att värna om och respektera deltagarnas personliga och privata liv, vilket Kvale och Brinkmann (2014) menar är särskilt viktigt i den kvalitativa forskningen med intervjuer. Den mänskliga interaktionen under en intervju påverkar deltagaren och den kunskap som framställs, vilket i sin tur påverkar förståelsen av människans villkor. Således genomsyras intervjuforskning av etiska frågor. Svensson och Ahrne (2022) förklarar att forskarrollen innefattar att kunna beakta etiska aspekter som att förhålla sig empatiskt och sensitivt till det deltagarna delar under intervjuerna, medan det i den mer övergripande forskningsetiken handlar om att reflektera över vilka konsekvenser forskningsprojektet kan ha för deltagarna. Med detta i åtanke har det därför strävats efter att följa ett empatiskt förhållningssätt i kontakten med deltagarna, både inför, under liksom efter intervjuerna.

Kvale och Brinkmann (2014) uttrycker ett etiskt dilemma, om att hitta balansen mellan forskarens analys och deltagarens integritet. I forskarrollen ingår det att försöka undvika att feltolka. Å ena sidan ska analysen ha ett tillräckligt djup för att generera ett meningsfullt resultat, å andra sidan måste forskaren förhålla sig till hur mycket inflytande deltagarna ska ha över hur deras uttalanden tolkas. Därav behöver forskaren göra en avvägning mellan att producera ny kunskap och att skapa rättvisa representationer av deltagarna. Vidare understryker Kvale och Brinkmann (2014) vikten av att kontextualisera, det vill säga att sätta det deltagarna uttrycker i ett relevant sammanhang. Detta är avgörande för att förstå meningen i deras uttalanden. Genom att vara medveten om och identifiera särskilda kontextuella faktorer kan forskaren undvika etiska utmaningar och feltolkningar. Med hänsyn till kontext, eventuell stress hos deltagarna och för att inte påverka deras självuppfattning, reflekterades det därför över hur en analys av empirin skulle göras med största möjliga hänsyn. Därtill har de deltagare som efterfrågat transkriberingar fått de skickade till sig medan samtliga har delgivits de citat som valts ut för arbetet för att på så vis stärka deras inflytande över sina svar.

Konfidentialitet är en princip som bland annat rör hur personuppgifter behandlas och förvaras. Deltagarna ska inte lida skada eller men och därför är det viktigt att

förvara informationen säkert utan risk för att obehöriga kan komma åt den. Det handlar även om att inte behålla den längre än nödvändigt och att den analyseras på ett adekvat sätt i relation till studiens syfte. Därtill ska deltagarnas identitet anonymiseras, liksom vilket citat som tillhör vem, det vill säga att det inte ska vara möjligt att identifiera deltagarna efter publicering (Bryman 2018).

Konfidentialitet och *anonymitet* är således tätt sammankopplade. För att se till dessa grundläggande etiska aspekter har medverkande behandlare avidentifierats, likaså deras arbetsplatser och kommunerna de arbetar i. Dessutom har de medverkande behandlarna fått fiktiva namn istället för generiska benämningar som "Person A" och "Person B". Detta för att främja en mer levande och personlig framställning av deras berättelser, samtidigt som det beaktar anonymiteten.

5.8 Tillförlitlighet och äkthet

Bryman (2018) lyfter användningen av alternativa begrepp för att diskutera kvaliteten på en kvalitativ undersökning. Detta utifrån diskussioner bland kvalitativa forskare kring användningen av de traditionella begreppen reliabilitet och validitet, där den sistnämnda förknippas med mätbara undersökningar.

Det första begreppet tillförlitlighet inrymmer fyra delkriterier vilka är: *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjlighet att styrka och konfirmera* (Lincoln & Guba 1985; Guba & Lincoln 1994, refererad i Bryman 2018:467). Trovärdighet innebär att forskningen utförs enligt de regler som utsatts samt att delge resultatet till de individer som medverkat i forskningen. Detta kallas *respondentvalidering* och ska säkerställa att inhämtad information uppfattats på ett korrekt sätt. Överförbarhet innebär att det ska vara möjligt att dra allmänna antaganden utifrån forskningens resultat. Till skillnad från den kvantitativa forskningen och dess bredd, eftersträvar kvalitativ forskning djupare kunskap. Resultatet i kvalitativ forskning är därför oftast kontextuellt unik och fokus för överförbarhet ligger på meningen hos eller betydelse av den sociala verklighet som det forskats om (Bryman 2018). Pålitlighet syftar till att tydligt redogöra för arbetets olika delar. Genom att kritiskt granska det egna materialet, metodval och tillämpning, samt låta andra granska arbetet, går det att bedöma om de tolkningar som gjorts är befogade. Det slutliga delkriteriet, *möjlighet att styrka och konfirmera*, handlar om att försäkra att forskningen genomförts i god tro, det vill säga att personliga värderingar eller teoretisk inriktning inte medvetet påverkat forskningens genomförande samt resultat. Detta med hänsyn till att det inte går att uppnå en fullständig objektivitet inom samhällsvetenskaplig forskning (Bryman 2018).

För att stärka uppsatsens trovärdighet har Malmö universitets riktlinjer kring examensarbeten följts och en respondentvalidering har genomförts där respondenterna fått möjlighet till att ta del av sina citat. Överförbarhet har försökt uppnås genom att på ett tydligt sätt redovisa uppsatsens tillvägagångssätt och redogöra för de beslutsprocesser som ligger till grund för arbetet. Genomgående har varje del av det egna arbetet kritiskt granskats, vilket har redovisats i uppsatsen genom diskussioner om för- och nackdelar. Detta öppnar vidare upp möjligheten för andra att göra egna bedömningar gällande uppsatsens pålitlighet. Uppsatsen har därtill genomförts i god tro och med strävan efter ett neutralt förhållningssätt. Detta med hänsyn till arbetets hermeneutiska avstamp och till att det inte går att uppnå fullständig objektivitet inom samhällsvetenskaplig forskning (Bryman 2018). Däremot har uppsatsens informationsbrev och samtliga

intervjufrågor utformats noggrant för att minimera risken att påverka respondenternas intervju svar, vilket stärker uppsatsens möjlighet till att styrka och konfirmera.

Det andra begreppet, äkthet, syftar till mer generella frågor kring forskningspolitiska konsekvenser och inrymmer följande fem kriterier: *Rättvis bild*, *ontologisk autenticitet*, *pedagogisk autenticitet*, *katalytisk autenticitet* och *taktisk autenticitet* (Lincoln & Guba 1985; Guba & Lincoln 1994, refererad i Bryman 2018:470). Rättvis bild innefattar frågan om forskningen ger en rättvis bild av de åsikter och uppfattningar inom den grupp som studerats. Ontologisk autenticitet innefattar frågan om forskningen hjälper de som deltagit till att få en bättre förståelse av sin sociala situation och den sociala miljö som de befinner sig i. Pedagogisk autenticitet inrymmer frågan om forskningen hjälper de som deltagit till att förstå hur andra personer i miljön upplever situationer. Katalytisk autenticitet omfattar frågan om forskningen gjort att deltagarna kan förändra sin situation och taktisk autenticitet omfattar frågan om forskningen bidragit till att deltagarna fått bättre möjligheter till att vidta de åtgärder som krävs (Bryman 2018).

I och med att arbetet utgår ifrån empiri inhämtad från endast sex respondenter är det svårt att dra generaliserbara slutsatser om uppsatsens resultat ger en rättvis bild som kan representera alla behandlare inom *Ett nytt vägval*. Däremot går det att resonera om hur de sex olika respondenterna utgår från fem olika kommuner och därmed ger en bredare bild av behandlarnas åsikter och uppfattningar. Med hänsyn till den ontologiska, pedagogiska och katalytiska autenticiteten är det möjligt att respondenterna börjat reflektera över sina arbetssätt under och efter intervjun. Detta skulle då ha kunnat påverka deras egna förhållningssätt gentemot sitt arbete, klienterna och de förändringar de möjligtvis skulle vilja skapa. Efter att uppsatsen är publicerad kommer respondenterna också få möjlighet att ta del av innehållet, vilket kan skapa vidare reflektioner. Den taktiska autenticiteten är svår att uppnå för ett arbete på den här nivån, istället blir fokus att belysa eventuella möjligheter till förändring.

5.9 Arbetsfördelning

Under arbetets gång har det förts ett nära samarbete där båda parter varit lika delaktiga i beslutsprocesser och förberedelser. För att underlätta skrivprocessen delades avsnitten om *Tidigare forskning*, *Teori* och *Metod* upp utifrån förståelse och intresse. Strukturen för båda delarna diskuterades gemensamt och båda uppsatsskrivarna har tagit del av och läst de vetenskapliga artiklar och böcker som använts i arbetet. Transkriberingen av det insamlade materialet delades jämnt, tre intervjuer var, och har granskats av båda i efterhand. Sammanställningen av *Resultat och analys* har under skrivprocessen delats upp för att öka produktiviteten, men sedan reviderats tillsammans inför det gemensamma skrivandet av det avslutande avsnittet *Diskussion*. Avslutningsvis har arbetet korrekturläst individuellt och reviderats gemensamt för att säkerställa att ett kvalitativt arbete skrivits fram.

6. Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras uppsatsens resultat och analyseras utifrån arbetets teoretiska utgångspunkter. Avsnittet är uppdelat i tre huvudteman, vilka har identifierats under analysen och relaterats till uppsatsens syfte och frågeställningar. Inledningsvis redogörs resultat relaterat till *det relationella arbetet*, följt av resultat associerat till *de organisatoriska faktorerna betydelse*. Avslutningsvis redovisas resultatet kopplat till *handlingsutrymme*.

6.1 Det relationella arbetet

I följande del presenteras resultat förknippat med det relationella arbetet. Dessa är tematiserade utifrån *arbetsallians*, *klientens behov* och *omständigheter som påverkar klienten*.

6.1.1 En arbetsallians

Återkommande i alla intervjuer var betydelsen av att skapa en trygg och tillitsfull relation till klienten. Hur detta skapades såg olika ut, exempelvis svarade två respondenter att de kan börja med att ta en fika tillsammans med klienten för att skapa en mer avslappnad ingång. Flertalet respondenter arbetar även med att öka klientens delaktighet på diverse sätt, såsom att under mötet tillsammans skriva på tavlan och genom att uppmuntra klienten till att komma med egna synpunkter kring sin kriminella livsstil. Det var också flera respondenter som använde sig själva för att relatera till ungdomen för att på så vis skapa förtroende. Kim beskriver sitt förhållningssätt gentemot klienten vid två olika tillfällen i sin intervju:

[...] du är dömd för det här brottet och det här måste vi diskutera liksom, samtidigt som jag också har respekt i att jag förstår att du just nu inte vill prata om det och jag förstår att du kan uppleva situationen på ett annat sätt än hur domen har gjort eller hur tingsrätten har gjort. Och det kan jag förstå, men vi behöver ändå vara ganska fyrkantiga i att någonstans måste du som är dömd ta ansvar för det du har gjort eller det som rätten anser att du har gjort. Och jag upplever att det här daltandet, eller icke-daltandet ska jag säga, fungerar ganska bra. De blir lite sura första gångerna och sen så när de inser att det inte funkar så bra och de inser att jag inte är ute efter eller vill sätta dit dem fler gånger så brukar det ändå landa lite i att okej, jag vet i alla fall var jag har dig, så du kör så här. Det är tydliga puckar och jag är väldigt transparent på mina möten. Jag sitter inte och hittar på utan jag är transparent i om jag inte förstår någonting eller om jag tycker att nu daltar du eller nu får du skärpa dig liksom, då säger jag det. Jag kommer inte gå från och sen va irriterad på ungdomen, det finns ingen anledning till det, utan är det någonting som händer i mötet som vi diskuterar, då tar vi det [...] - Kim

[...] men det är samma sak från deras sida. Det är inte bara så att de ska va i tid. Jag ska också vara i tid och är inte jag i tid får jag ta ansvar för att inte jag är tid och då får jag säga det också. Ja, nu har jag gjort fel, jag ber om ursäkt för att jag är sen. Jag skulle varit i tid. Den här medmänskligheten tänker jag, så det finns en tydlighet. - Kim.

Kim beskriver sig använda ett relativt fyrkantigt och icke-daltande förhållningssätt som hen upplever fungerar. Hen visar förståelse för klientens situation och markerar samtidigt sin roll som behandlare genom att vara transparent och tydlig med syftet med deras kontakt. Von Greiff, Skogens och Topor (2020) skriver om hur öppenhet och tillit i relationen öppnar upp för ett samarbete och en ömsesidig relation, vilket kan möjliggöra att klienten får ett mer optimistiskt perspektiv till insatsen. Kim upplevs skapa dessa förutsättningar genom sin transparens och uppfattas behandla klienten som en ansvarstagande individ snarare än ett barn. Det kan därför tolkas som att den ömsesidiga relationen gynnar klientens självbild och självförtroende. Kim uttrycker vidare att relationen ska vara ömsesidig och att det ska finnas förväntningar från båda håll. Detta kan dels uppfattas vara ett sätt för socialarbetaren att visa förtroende till klienten, dels ett sätt att vägleda i hur en kan skapa sunda relationer. Klevan et al. (2021) menar att en ömsesidig relation möjliggör ett ömsesidigt lärande, vilket kan bidra till att maktdynamiken utjämnas. På så vis får klienten en större känsla av inflytande och därigenom ett större engagemang i sin förändringsprocess. På liknande sätt betonar Bruhn (2018) att människans behov tillgodoses i det mellanmänniska samspelet, vilket i sin tur fungerar som en drivkraft till klientens motivation och handling.

Sam uppfattas instämma i att transparens och öppenhet gentemot klienten redan från början är ett effektivt sätt att vinna klientens förtroende:

[...] vet du vad, jag är väldigt nyfiken och intresserad och är det så att jag ställer massa frågor som du känner bara, så här, det där har inte du med att göra, du ska bara fuck off, skit i det här, så säger du det till mig, på ett respektfullt sätt liksom. Så får jag backa i det, och har man lagt den ribban där från början så kan man trycka på ganska mycket, så. - Sam

Sam ger uttryck för en respektfull attityd genom att visa intresse och samtidigt uppmuntra klientens egen gränssättning. Detta upplevs som en effektiv teknik för att få klienten att öppna upp och närma sig behandlaren. Följaktligen kan behandlaren tolkas få goda förutsättningar för att driva förändringsprocessen framåt. Bruhn (2018) styrker detta genom att se relationsskapandet som fundamentalt då det möjliggör socialarbetarens arbete med att uppnå det som förväntas av den.

Ytterligare ett resonemang där behandlaren visar intresse för klienten förs av Alex:

[...] för det tänker jag också är viktigt att man kan se. Så här, vad kan... Vad händer innan? Förmodligen mår man ju inte skitbra om man är 12 och börjar röka på. Det är ju någonting som ligger bakom och då blir det så här... Ja, men och så får man liksom säga. Men det var jättejobbigt när mamma och pappa skilde sig, de bråkade och vi visste inte vart vi skulle bo, vilka veckor, det var rörigt... Ja, men så att man får en förståelse för liksom varför man har gjort som man har gjort lite grann eller vad som kan ha påverkat varför man har gjort. - Alex

Det som Alex ger uttryck för kan upplevas som ett icke-dömande och empatiskt förhållningssätt. Hen synliggör ett perspektiv som kan tolkas bidra till att klienten

känner sig sedd och accepterad. Både Bruhn (2018) och Klevan et al. (2021) menar att det är angeläget för socialarbetaren att inte bara fokusera på individen och dess problem utan även kunna se till dess sociala kontext. Dels eftersom tidigare erfarenheter påverkar aktuella omständigheter, dels eftersom det bidrar med viktig kunskap som kan skapa gynnsamma förutsättningar för att bedriva ett kvalitativt socialt arbete. Genom att synliggöra klientens tidigare erfarenheter upplevs Alex se till klientens sociala kontext.

6.1.2 Klientens behov

Att vara lyhörd till klientens behov och anpassa behandlingsarbetet utifrån det behovet är ett förhållningssätt samtliga respondenter lyfter. Även om huvudsyftet med insatsen är att genomföra programmet *Ett nytt vägval* beskriver flertalet av respondenterna att deras klienter befinner sig i livssituationer där nya händelser plötsligt kan inträffa och påverka planeringen kring behandlingen. Sam resonerar i sin intervju:

Sen tänker jag, det är viktigt så här också att, ja, insatsen är att vi ska köra kriminalitetsprogrammet... men är det någon som kommer innanför dörren och bara ja, men nu har det här hänt liksom, ja, men då får vi pausa det. För då kommer inte han eller hon vara intresserad av det vi gör ändå, för tankarna kommer att vara någon annanstans. - Sam

Sam menar att hen ibland behöver gå ifrån planeringen och lägga ifrån sig programmet för att kunna möta klienten där den är just då. Hen kan tolkas uttrycka att det blir nödvändigt eftersom klienten ändå inte kommer vara tillräckligt närvarande för att ta till sig av behandlingen. Pim reflekterar över ett liknande scenario i sin intervju:

Vad ska jag säga, de går inte att forcera i det här bara för att det är en manual. Men vi skulle göra det här idag, nu kan vi inte göra det, liksom, så blir det aldrig för mig. Utan så att säga, ja, okej, vad vill du- berätta om det här nu då. Vad händer där och så? Och det tror jag är viktigt. Faktiskt. - Pim

Pim uttrycker att det inte går att tvinga klienten till att följa programmet men också att hen tror att det är viktigt att lägga ifrån sig manualen och se till klientens behov. Bruhn (2018) styrker det respondenten berättar då motivationen stärks genom att individens behov tillgodoses. Detta gynnar förutsättningarna för att klienten ska ta till sig av behandlingen. Dessutom menar Bruhn (2018) att behoven tillgodoses i samspelet med andra, vilket vidare kan bekräfta Pims upplevelse om att det är viktigt att bemöta klienten för att kunna skapa en god relation och arbetsallians. Det går därtill att tolka Pims reflektion som att hen inte är helt bunden till sin planering och därmed manualen, eftersom hen upplevs bemöta klienten utan att tveka och agerar flexibelt utefter det.

Att vara lyhörd för klientens behov kan ibland också innebära att behandlaren själv behöver stanna upp programmet för att höra klienten, vilket Eli berättar om:

Jag och min kollega, för några veckor sedan fick vi lägga nästan manualen åt sidan för att säga att: du kan inte fortsätta med den här tonen, för vi kommer inte kunna genomföra programmet. Du behöver gå hem och tänka

hur du vill fortsätta framåt för det här blir jättesvårt när du sätter tvärstopp [...] Och så fick vi prata om det och sen kom ungdomen tillbaka, så blir det lite bättre, och sen så kom det ett litet genombrott. Och sen, i nästa stund så sitter ungdomen och själv berättar saker. - Eli

Genom att sätta en tydlig gräns och uppmärksamma klienten om att den behöver fundera på hur den vill fortsätta programmet kan Eli tolkas ha skapat en möjlighet för klienten att uttrycka sina behov. Detta resulterade i att klienten vid nästa tillfälle valde att vara delaktig och öppnade upp sig för behandlaren. Denna transparens som Eli beskriver går att likna vid hur Klevan et al. (2021) skriver om betydelsen av ärlighet och öppenhet eftersom det möjliggör en god relation. Eli uppger även i sin intervju hur hen flyttar fokus från manualens innehåll och istället lägger tid på motivationsarbete när hen upplever att klienterna behöver mer tid innan den kan vara delaktig i att jobba med programmet.

Kim ger i sin intervju ett exempel på hur hen kan anpassa sitt arbetssätt utifrån sin klients behov:

[...] jag har haft ungdomar där jag inte ens kan använda materialet, liksom vad jag har märkt av, att jag kan inte ens använda materialet överhuvudtaget. Det, det är bara att kasta det åt sidan och så får vi utgå från vad kapitlet handlar om så. Och jag tänker att, det är det hela tiden, en avvägning på var ungdomen befinner sig just det här tillfället jag träffar den. Det, jag kan ju träffa Olle första gången när han är stensmart och har stenkoll på allting. Han har bättre svenska språk än mig och han kan vareda ord som inte jag kan. Här kanske materialet funkade utmärkt de första tre gångerna, men det kanske inte gäller fjärde gången. Fjärde gången kanske vi kommer prata om någonting som är jättekänsligt, då behöver man ju ta till andra sätt, andra ingångslägen. - Kim

Kim beskriver en förståelse för att klientens behov kan förändras under behandlingstiden och att det krävs en lyhördhet till dessa förändringar. Dessutom tvekar hen inte över att anpassa sitt arbetssätt om nödvändigt. Klevan et al. (2021) skriver om det värdebaserade praktiska sociala arbetet och hur den yrkesverksamma behöver vara öppen för att klientens behov är föränderliga, likt det förhållningssätt Kim upplevs arbeta utifrån.

Två respondenter berättar i sina intervjuer om hur de ibland behöver avbryta programmet då klienten slutar vara delaktig. Lo reflekterar:

[...] inte ovanligt när det gäller tonåringar att de... att man kommer igenom halva programmet och sen vill de inte. Sen dyker de inte upp för att det är ju lite det här att de har inte kommit riktigt till insikt. [...] "Nej, men jag har slutat nu. Jag har inte- håller inte på med det längre." Så att det svåra är att ta sig igenom ett helt program. - Lo

Hen upplevs uttrycka en uppgivenhet över att det är svårt att slutföra programmet och en acceptans kring att arbetet med tonåringar ser ut som det gör just eftersom de är tonåringar. Lipsky (2010) menar att socialarbetaren alieneras från klienten genom att bland annat inte kunna kontrollera omständigheterna kring klientens situation, vilket benämns som alienationsformen *controlling the input*. Därtill skriver han att alienationen syftar till i vilken omfattning socialarbetaren kan

uttrycka eller hålla tillbaka sina kreativa och mänskliga impulser. Citatet från Lo går därför att tolka som en form av alienation utifrån de känslor hen kan upplevas uttrycka i samband med svårigheten av att inte kunna kontrollera de omständigheter som påverkar klienten. De övriga respondenterna berättar om liknande händelser i sina citat men upplevs inte ge uttryck för samma uppgivenhet. Det går därför att tolka att övriga respondenter upplever sig hantera dessa omständigheter genom att uttrycka kreativa och mänskliga impulser. Således går det att argumentera för att övriga respondenter undviker att bli alienerade genom att lyssna till klienterna och se till deras behov.

6.1.3 Klientens sociala relationer

Ett tema flera av respondenterna reflekterar kring är klientens sociala omständigheter, det vill säga de sociala faktorer som påverkar klientens beteende och situation. Respondenterna beskriver hur riskumgänge och en frånvarande familj kan begränsa eller hindra behandlingsarbetet. De menar att för att behandlingen ska få ett positivt och varaktigt resultat är det viktigt att fånga in den kontext klienten lever i. Ett par respondenter beskriver sitt tillvägagångssätt för att arbeta mer hållbart. De använder sitt handlingsutrymme och försöker närma sig hur klientens beteende påverkar familj och syskon. Kim betonar föräldrarnas delaktighet och uttrycker en önskan om att programmet ska inkludera föräldrar i en större utsträckning än vad det gör i dagsläget:

Jag tycker att det här programmet hade gjort sig ännu bättre om det alltid var att föräldrarna ska vara med, om det faktiskt var ett program vi gjorde med föräldrarna i mer eller mindre- i stället för kanske fyra med fem samtal eller vad det nu är, så kanske vi hade haft merparten av föräldrarna och färre med bara ungdomen. För just nu så jobbar vi här borta med ungdomen, man håller på här och ska förändra och hitta beteenden och göra allt vad vi ska göra. Men den ungdomen går ju sen hem. Och om inte föräldrarna är med eller nätverket är med på de förändringarna, hur ger vi då barn en rimlig chans till att faktiskt kunna bibehålla de förändringarna? [...] Jag kan rulla ut röda mattan, jag kan hålla dem i handen, jag kan göra allt jag kan inom min profession och även utanför min profession, men det kommer inte ge hälften så mycket som om jag har föräldrar som faktiskt går bredvid sitt barn, hjälper sitt barn hela vägen. - Kim

Utifrån citaten och det hen uttrycker under intervjun önskar Kim ett större föräldradedtagande för att även kunna påverka och förändra klientens hemförhållanden under och efter avslutad behandling. Kim berättar under intervjun hur det just nu endast finns ett fåtal delar i *Ett nytt vägval* som uppmanar föräldrarnas medverkan. Eftersom behandlaren inte har inflytande över behandlingsprogrammets innehåll blir föräldrarnas delaktighet en faktor som de inte kan styra över. Detta kan härledas till Lipskys (2010) teori om alienation, specifikt *controlling the input*. Behandlaren har varken kontroll över manualens innehåll eller klientens omständigheter och därför kan hen tolkas bli alienerad från sitt arbete. Kim upplevs uttrycka en frustration över dessa faktorer eftersom hen ser att klienten riskerar att gå tillbaka in i gamla mönster om det inte finns ett stöttande nätverk som fångar upp under insatsens gång. På samma sätt har behandlaren liten kontroll över utfallet av insatsen och behandlingens varaktighet. Detta medför risken till att bli alienerad och uppleva sitt arbete som meningslöst, vilket kan förklaras med *controlling the outcome of the work*. Följaktligen kan det

leda till en känsla av misslyckande eftersom problemet som förväntas lösas kvarstår, delvis på grund av manualen och bristfälliga resurser men också som en följd av klientens omständigheter.

Alex för ett liknande uttryck i sitt resonemang om klientens nätverk:

Familj och påverkan av andra, där lägger jag otroligt mycket liksom, säg ja, men för att göra nätverket liksom så här, vilka drabbas av det här? Och då kör jag ju... Alltså, jag är ju inne på liksom mosterns kusin typ, nej, men alltså bara för att hitta... och vissa har ju inte... Säg, men kanske bara har pappa eller bara har mamma ja, men då jobbar jag jättemycket kring om du har någon på dagis då? [...] vad heter din bästa fröken på dagis? alltså i skolan? Så här, ja, men vad skulle din gamla fotbollstränare säga? Alltså, ja mycket perspektiv utifrån från sådana som har liksom betytt mycket för personen och... där gör ju och liksom. Ja, men mycket så här, jag kan ställa upp en tom stol och så att säga ja, men nu sitter Uffe din gamla fotbollstränare i den här stolen. Vad skulle han säga om att du sitter här? vad skulle han säga- Varför skulle han tro att du sitter här? och varför- Hur tror han att du har kommit hit? - Alex

Alex ringar in vikten av att fokusera på klientens skyddsfaktorer i form av betydelsefulla relationer. Detta kan jämföras med det Topor, Skogens och Von Greiff (2018) skriver om att socialarbetarens huvudmål är att stärka klientens tillit till sociala sammanhang. För att göra detta använder sig Alex av rollspel, vilket är en del av *Ett nytt vägval*. Därav följer hen manualen samtidigt som hen använder sitt handlingsutrymme genom att modifiera den till klientens situation. Citatet exemplifierar hur behandlaren hanterar spänningen mellan Evetts (2006; 2010) två styrningslogiker, organisationsprofessionalism och yrkesprofessionalism. Genom att anpassa manualens innehåll till klienten nyttjar hen sitt handlingsutrymme utifrån sin kunskap och professionella omdöme.

Sam går ytterligare ett steg längre i sin reflektion och uttrycker en önskan om att lägga mer fokus på vad som kan uppstå efter det att klienten lämnat kriminaliteten:

Just för den här ensamheten tar kål på människor som inte har någonting. Och framför allt, tänker jag, när man ska byta. Det är ju som jag säger, har du blivit drogfri eller hoppat av din kriminalitet så är det liksom, det blir ju en helt, du har ju tappat hela din identitet liksom. Vem blir jag? Vad ska jag göra nu liksom? Hur ser andra på mig? Man behöver prata om de här sakerna. - Sam.

Det Sam beskriver i sitt citat är att klienten kan uppleva en ensamhet efter det att den lämnat kriminaliteten. Sam antyder att den identitet och de sociala relationer klienten har haft kan ha varit starkt sammanflätade med den kriminella livsstilen. Hur klienten ser på sig själv och hur andra ser på klienten är existentiella frågor som kan väcka en osäkerhet kring både identitet och det fortsatta livet. Sam menar att hen skulle vilja lägga mer fokus på att prata med klienten om detta än vad det i dagsläget finns utrymme till. Osäkerheten och ensamheten kan tolkas utgöra en risk för klientens möjligheter till att upprätthålla sina beteendeförändringar, vilket kan relateras till det Kim uttrycker om vikten av att stärka klientens sociala nätverk för att ge den en ärlig chans till varaktiga förändringar. Precis som det

Kim kan tolkas uttrycka i sitt citat kan även Sam förstås beskriva en känsla av alienation, *controlling the input* (Lipsky 2010). Sams önskan om att kunna följa och fånga upp klienten hela vägen tyder på en känsla av maktlöshet och frustration över att inte ha kontroll över de faktorer som behövs för att klienten skall kunna hantera eventuella svårigheter med en förändrad livsstil. Som en följd av manualens begränsningar minskar således socialarbetarens möjligheter till att ge klienten det stöd som behövs för varaktiga förändringar. Denna upplevelse av alienation kan i sin tur påverka socialarbetarens engagemang och arbetsmotivation, vilket ytterligare förstärker känslan av att vara distanserad från både arbetsprocessen och klientens faktiska behov.

6.2 De organisatoriska faktorernas betydelse

I följande del presenteras resultat förknippat med de organisatoriska faktorernas betydelse för det professionella arbetet. Dessa är tematiserade utifrån *manualbundenhet* och *kollegialt stöd*.

6.2.1 Manualbundenhet

Ett tema som framkommer i flera av intervjuerna är en slags bundenhet till manualen. Respondenternas resonemang skiljer sig från varandra men det är likväl möjligt att identifiera en manualbundenhet. Merparten respondenter berättar om varför de håller sina klientmöten på sitt kontor och ger förklaringen att de måste utgå från en stor mängd arbetsmaterial. För att förenkla deras arbete och undgå förflyttning av manualens hjälpmedel hålls därför mötena på plats. Detta kan tolkas som en bundenhet till materialet, vilket begränsar flexibiliteten och kan kopplas till det Klevan et al. (2021) skriver om begränsad flexibilitet som en följd av stort fokus på effektivitet. Trots detta upplever respondenterna inte att det var något större problem då de menar att många klienter föredrar att ses på kontoret. Vidare är det en majoritet av respondenterna som upplever att de kan följa manualen utan större svårigheter och att innehållet är omfattande, anpassningsbart och lätt att följa. Däremot uttrycker flera respondenter att manualen är språkligt komplex men hanterar detta genom att förenkla och förmedla materialet så att klienten förstår. Två respondenter kan även uppfattas uppleva en annan komplexitet med delar av *Ett nytt vägval*, varav Lo uttrycker:

Ja, dels så behöver man ha de här programmen ganska ofta så att man håller igång det. Man behöver även, om man har haft det så behöver man liksom plugga på. Man behöver kunna de här kriminella tankemönstren och så, det är ganska krångligt kan jag tycka men att följa själva manualen, det är inte svårt men det förväntas ganska mycket av en. - Lo

Lo berättar att det förväntas en del från hen som behandlare och att hen därför kontinuerligt behöver läsa på om programmet, dess teori och genomföra det relativt ofta för att upprätthålla kunskapen. Evetts (2006; 2010) teori om organisationsprofessionalism utgår från att den yrkesverksamma arbetar utifrån en byråkratisk kontroll grundad på ansvarsskyldighet. Detta kan relateras till citatet ovan då respondenten upplevs känna press över att kunna teorin bakom metoden, vilket kan påverka hen i sitt arbete eftersom hen kan hållas ansvarig om programmet inte får ett positivt utfall. Under intervjun delar Lo bland annat att hen av den anledningen är noga med att rapportera avhopp från programmet till Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil, då de är ansvariga kvalitetskontrollanter.

Vidare under intervjun uttrycker Lo även:

Jag gillar målstyrda behandlingar för att då får alla samma. Det blir rättvist, även om man kan ha lite så här, man kan, det är lite fritt spelrum i manualen, men det blir rättvist. Alla får samma chans utifrån manualstyrda och evidensbaserade, så att det är forskat på så där såklart. - Lo

Lo ställer sig positiv till manualer i allmänhet utifrån ett likabehandlings- och evidensperspektiv, vilket Liljegren och Parding (2010) instämmer i då klienter får tillgång till jämlika och kvalitetssäkrade insatser oberoende hemort. Det kan även utläsas att Lo upplever sig ha ett fritt spelrum inom manualen, det vill säga ett handlingsutrymme. Bruhn (2018) argumenterar emot detta genom att hävda att manualer kräver strikt tillämpning, vilket hindrar det professionella handlingsutrymmet.

I sin intervju uttrycker Sam en önskan om att kunna diskutera fler områden med relevans till kriminalitet än vad hen upplever *Ett nytt vägval* innehåller:

Men jag skulle vilja ha in lite mer, typ relation, [...]För jag tänker så här också man pratar om ungdomar eller unga vuxna, att man liksom, det här hur man är mot varandra, till exempel mot sin flickvän och så där, att det är ganska sorgligt hur man betar sig och man utövar också makt och kontroll över den man är tillsammans med. [...] Men lite mer sånt där, men då är man ju inne på det här med känslorna. Det finns ju någon som har tänkt till i det här, sa ja. - Sam

Sam uttrycker att hen vill att manualen ska innehålla mer material som berör klientens sociala relationer men förlitar sig samtidigt på att det finns en tanke bakom manualens aktuella utformning. Utifrån citatet och det som sades under intervjun kan Sam uppfattas se samma uttryck för våld och makt i nära relationer som i kriminalitet, ett synsätt som kan härledas till ett professionellt omdöme och ett helhetsperspektiv. Respondenten kan sedan upplevas underminera sin ståndpunkt genom att förmedla en tilltro till de som tagit fram manualen, vilket kan tolkas med hjälp av Evetts (2006; 2010) två styrningslogiker. Av citatet kan respondenten uppfattas styras mer av manualen och dess utformare än av sitt eget professionella omdöme och kan därför tyda på att byråkratisk kontroll har större legitimitet än den professionelles yrkeskunskaper. Ytterligare en tolkning kan göras genom Lipskys (2010) alienationsteori, närmare bestämt *working on segments of the product*. Respondenten kan tolkas uppleva en begränsning i sitt handlingsutrymme på grund av att hen inte ser sig kunna inkludera diskussioner om relationer i behandlingsarbetet. Hen arbetar endast med ett segment av klientens problematik, det vill säga kriminaliteten och kan tolkas bli alienerad då hen inte har möjlighet att påverka andra delar av klientens förändringsprocess. Detta kan ses som en följd av att klientens problematik reduceras till manualens relativt snäva kategorisering och hindrar socialarbetaren att arbeta utifrån ett helhetsperspektiv. Ytterligare exempel på detta återfinns i det Pim uttryckte under sin intervju. Hen ser ofta att kriminaliteten är tätt sammankopplad med, eller till och med grundar sig i ett riskbruk, men då detta inte ingår i manualen kan hen därför inte arbeta med den delen av problemet.

6.2.2 Kollegialt stöd

Samtliga respondenter, förutom två, arbetar i programmet på egen hand. Trots det talade flera respondenter, både direkt och indirekt om det kollegiala stödet och hur det påverkar deras arbete. Eli berättar följande:

Det jag uppskattar, att ha kollegor med mig också som- alltså, även om de inte är i rummet så är de fortfarande med sätt till vissa har också KSL (Kriminalitet som livsstil) utbildning och andra har bara kunskap om kanske individen, men annars målgruppen. För det finns ändå utrymme att gå kollega till kollega sen och säga så här, oj idag var Pelle svår, idag var det... idag var det knöligt så här. Hur var Pelle när du träffade honom sist? Okej, okej, men har du- alltså man kan liksom... Det är inte alltid det behöver diskuteras på individnivå. Absolut inte. Men det är ändå skönt med att man har kollegor att bolla med också just det här du säger, att när tålamodet tryter då kan man ändå spara det tålamodet man har och fokuserar det på mötet med klienten och sen kan man gå till kollegan och bara [spyljud], alltså och sen så kan man ladda om till nästa möte. Och så är man professionell och mild så. - Eli

Eli beskriver hur det kollegiala stödet ger hen en möjlighet till att diskutera och rådgöra kring klientens situation. Vidare beskriver hen även hur vetskapen om att inte vara ensam ger styrka till att hålla sig professionell under mötet eftersom det går att ventilerat till kollegorna efteråt. Utifrån Elis citat kan det därför tolkas som att hen jobbar i en arbetsgrupp där behandlarna arbetar nära och intensivt tillsammans. Därtill är Eli den enda respondenten som kontinuerligt använder ordet "vi" istället för "jag" när hen beskriver sitt arbetssätt under intervjun. Till skillnad från ovanstående citat uttrycker Sam en ensamhet under sin intervju:

Det är bara jag som jobbar med det här i kommunen [...] jag har ju liksom grannkommuner och så där, och där är ju de flera stycken som jobbar i det och de är lite mer så här... jag känner nog, det är nog mer personligt liksom att jag känner mig- mer press liksom, för att jag har ingen direkt att bolla med på det sättet liksom. Man skulle vilja prata om liksom, okej den här sessionen, hur lägger du upp den liksom? Sen kan jag ringa min mentor, men det blir inte riktigt på samma sätt. Fördelen är, tycker jag nog att liksom, man hade haft en kollega som jobbar i det, man kunde hjälpa varandra och förstå det. - Sam

Sam berättar att hen är den enda i kommunen som arbetar med *Ett nytt vägval*. Hen förklarar att även om det finns möjlighet att kommunicera och rådgöra med behandlare i grannkommuner eller sin mentor från Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil, upplevs det inte som lika tillgängligt som att ha kollegor på plats.

Evetts (2006; 2010) skriver i sin teori om yrkesprofessionalism om hur styrningsidealet yrkesprofessionalism kontrolleras av yrkesutövarna själva, bland annat genom kollegial kvalitetskontroll men också genom en stark socialiseringsprocess och förtroende för yrkesutövarens omdöme. Det kan uppfattas som att Eli i sitt citat beskriver en arbetsgrupp där kommunikationen fungerar som en form av kvalitetskontroll, vilket gör att hen känner sig trygg i sitt förhållningssätt och hur hen tolkar det manualbaserade programmet. Samtidigt uttrycker Sam en önskan om att ha tillgång till liknande kollegialt stöd för att

kunna bli bekräftad i sina tolkningar av det manualbaserade arbetet och diskutera med andra yrkesverksamma. Känslan av press Sam uttrycker kan kopplas till en form av organisatorisk förväntan utifrån hur byråkratiska organisationer är målstyrda och resultatnriktade. Det skulle på så sätt kunna tolkas som att Sam upplever att hen bör kunna prestera på en viss nivå utifrån att hen är färdigutbildad inom programmet, då det är vad ledningen förväntar sig.

6.3 Handlingsutrymme

I följande del redogörs resultat relaterat till det professionella handlingsutrymmet. Som tidigare diskuterats har respondenterna olika förhållningssätt och därmed olika arbetssätt inom behandlingsarbetet med klienten. Till följd av dessa skapas och upplevs handlingsutrymmet på olika sätt. Lo reflekterar över följande i sitt arbetssätt:

Vissa saker i manualen, beroende på vad det är för kriminalitet här handlar om, så kanske man kan hoppa över eller man kan gå tillbaka till. Så inom det här så har man ju ändå lite space att göra den lite personlig. Men man får inte plocka in några helt nya saker som inte finns i manualen, men att man gör det lite långsammare eller lite snabbare i vissa avsnitt eller så där... Så inom det så har man ändå lite, man har lite möjlighet att hitta sin stil eller så. - Lo

Lo upplever att det går att anpassa programmets avsnitt till klientens behov, detta genom att hoppa mellan avsnitten samt lägga ner den tid som anses behövas. Hen uppger att det däremot inte går att ta in helt nya saker eftersom det skulle gå utanför programmets utformning. Att använda sitt handlingsutrymme och vara flexibel inom programmets avsnitt kan flera respondenter tolkas uppleva som en möjlighet till att anpassa manualen efter klientens behov. Klevan et al. (2021) skriver om att behandlingsprocessen inte är linjär utan subjektiv och därför behövs en flexibilitet i behandlarens tillvägagångssätt, vilket de hävdar saknas inom redan förutbestämda metoder.

På frågan om hur respondenten upplever att *Ett nytt vägval* påverkar hens handlingsutrymme uppger Kim:

Vi jobbar med människor så att nej, den [manualen] påverkar inte mitt handlingsutrymme särskilt mycket. Absolut att jag måste följa vissa delar, men det handlar bara om teknik och det handlar bara om erfarenheter att kunna böja saker och fortfarande få ut- för det handlar ju att prata om det kapitlet handlar om. Sen om jag ställer exakt de frågorna som de vill eller om jag ställer en fråga på ett sätt jag kan få med ungdomen [...] - Kim

Kim uppger att erfarenheten gjort att hen inte behöver använda de exakta formuleringar som står i manualen. Genom att utgå från de ämnen som avsnitten handlar om kan hen istället använda sig av formuleringar som gör att klienten enklare kan ta till sig av materialet. Avseendet sitt förhållningssätt gentemot manualen uppger hen:

[...] i själva manualen, så handlar det egentligen bara om ett tips, alltså här, så här kan man lägga upp mötet och det är jättebra för att ibland är jag- har

jag en dålig dag, och då kanske det passar mig bättre att ha strukturen i att det är det här att prata om, skitbra. - Kim

Kim uppger att hen ser manualen som ett vägledande hjälpmedel men att strukturen och innehållet är extra användbart vid de tillfällen då hen känner sig behöva lite mer stöd. Utifrån Evetts (2006; 2010) teori om yrkesprofessionalism går det att argumentera för att Kim litar på sitt eget professionella omdöme utifrån den erfarenhet hen upplever ha med sig. Eli uttrycker sig liknande:

[...] men jag skulle inte säga att det på något sätt, att man använder- att om man använder manualen så behöver man kasta all sitt vett, alltså lämna det på kontoret när man går till besöksrummet liksom, för i grund och botten är vi ändå socialarbetare och är här för att jobba med den unge. Alltså, det blir någonstans- någonstans behöver fokus först vara på den unge och samma på att följa manualen och sen så får man liksom se till att de drar hyfsat lika. - Eli

Eli uppger att både klient och manual ska försöka dra lika i arbetet men att behandlarna i grund och botten ändå är socialarbetare vars syfte är att se till klientens behov. Liksom tidigare citat kan Elis resonemang tolkas utifrån Evetts (2006; 2010) teori om styrningslogiker. Respondenten önskar uppnå en balans i att vara trogen till sin profession samtidigt som den följer det manualbaserade programmet. Hen upplevs dock inte uttrycka någon frustration i att uppnå den här balansen.

Liljegren och Parding (2010) skriver om hur användning av manualbaserade metoder kan ha en mer rådgivande funktion, vilket kan ses som ett yrkesprofessionalistiskt värde inom organisationsprofessionalismen. Eftersom samtliga respondenter arbetar inom socialtjänsten, kan Kims och Elis förhållningssätt och deras användning av manualen tolkas som ett uttryck för yrkesprofessionalism. Det vill säga att Kim och Eli till viss del arbetar utifrån en kombinerad styrningslogik likt det Evetts (2010) skriver om.

Sam reflekterar över sitt förhållningssätt till manualer och hur hen arbetar inom andra behandlingsmetoder:

Jag tror att det hade varit lättare, och jag hade nog känt att jag har haft mer handlingsutrymme och liksom bara lita på min egen förmåga och bara hålla mig i det där om jag hade haft någon bredvid mig som jobbar med samma sak. Ja, för jag är ingen manualperson. Jag lägger aldrig fram återfallspreventionen så här... och följer den liksom så här utan jag free basear, så, lite, men det är för att man har den i sig på ett annat sätt och jag hoppas att kriminalitetsprogrammet ska bli så också, när man har gjort alla programmen liksom flera gånger, det blir lättare för varje gång, så. - Sam

Hen reflekterar över att osäkerheten i att lita på sin egen förmåga kommer från en brist på erfarenhet av att arbeta inom *Ett nytt vägval*. Även om hen inte upplever sig själv som en manualperson i sitt arbete inom andra metoder hen har mer erfarenhet av, kan det tolkas som att manualen har en stor roll för hens arbete inom behandlingsprogrammet. Pim berättar om sitt förhållningssätt gentemot manualen i sin intervju:

[...] jag tror att det- jag känner ju en trygghet i materialet och det här med tankemönstrena, så att det är liksom, det sitter ju lite i min ryggmärg. Så att jag tycker inte att det är obehagligt att gå utanför, alltså det är människor vi har att göra med, de är inte manualstyrda. - Pim

Pim uppger att hen känner en trygghet i materialet och teorin som används i *Ett nytt vägval*, och därav upplever hen också ett större handlingsutrymme för att kunna gå utanför manualen. Hen tillägger även att människor inte är manualstyrda, vilket kan tolkas innebära att hen prioriterar klientens behov framför manualens innehåll. Brännström (2010) poängterar dock att det är viktigt att manualen tillämpas så som det är menat eftersom det annars kan påverka utfallet negativt. Pim kan uppfattas uttrycka ett förhållningssätt likt Kims och Elis, att främst se till individens behov utifrån sin profession och därför använda manualen mer som ett hjälpmedel i arbetet.

Både Pim och Sam kan tolkas ge uttryck för att mängd erfarenhet spelar roll för det upplevda handlingsutrymmet. Ju mer erfarenhet, desto starkare känsla av handlingsfrihet. Eftersom Pim har mycket erfarenhet av att ha arbetat inom programmet ser hen inte manualen som ett hinder och använder sitt handlingsutrymme för att se till klientens behov. Detta kan tolkas innebära att faktiskt erfarenhet av att hålla programmet behövs för att undvika ett för stort fokus på manualen. Det kan jämföras med det Sam uttrycker kring sitt förhållningssätt till manualen i sitt citat. Hen kan tolkas uppleva en osäkerhet i att lita på sitt professionella omdöme och önskar därför mer erfarenhet för att kunna känna sig tryggare. Att inte lita på sin yrkeskompetens utan främst fokusera på manualen kan riskera att behandlaren hindras i att effektivt använda sina yrkeskunskaper i sin interaktion med klienten. Detta kan också innebära att klientens problematik riskerar att bli förenklad till att passa de kategorier manualen utgår ifrån, vilket kan kopplas till Lipskys (2010) alienationsform, *working on segments of the product*.

7. Diskussion

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hur behandlare inom öppenvården arbetar relationellt inom ett manualbaserat behandlingsprogram för ungdomar. Till att börja med sammanfattas och diskuteras uppsatsens centrala slutsatser utifrån syfte och frågeställningar. Slutligen diskuteras möjliga förklaringar till uppsatsens resultat samt förslag till vidare forskning.

7.1 Slutsatser och resultatdiskussion

Den första frågeställningen om hur behandlarna upplever och beskriver arbetet utifrån programmet *Ett nytt vägval* kan sammanfattningsvis besvaras som positivt. Respondenterna beskrev behandlingsprogrammet som heltäckande och manualen som lätt att följa. Programavsnitten rör olika delar av klientens liv och inkluderar praktiska övningar som skapar delaktighet. Detta tolkades som fördelaktigt då det finns möjlighet till individanpassning. Samtidigt som programmet upplevdes som positivt genom att det fångar in stora delar av klienternas problematik kunde det också upplevas krävande då behandlarna behöver besitta en stor mängd kunskap. Flertalet respondenter lyfte även att en del av deras arbete går ut på att förenkla

och förklara det arbetsmaterial som riktar sig till målgruppen. Detta då även klienterna behöver förhålla sig till en stor mängd arbetsmaterial som de ibland kan uppfatta som språkligt komplext. Vidare uttryckte majoriteten av respondenterna en önskan om ytterligare fördjupning inom vissa avsnitt. Det gällde områden såsom riskbruksproblematik, klienternas sociala relationer, föräldrarnas delaktighet samt diskussioner om identitet och livet efter kriminalitet. Även om ingen av respondenterna uttryckligen beskrev detta som brister i manualen kan det tolkas vara uttryck för Lipskys (2010) alienationsform *controlling the input*. Behandlaren kan inte kontrollera manualens innehåll utan förväntas anpassa sig till den, även om det hindrar dem i att effektivt kunna interagera med klienten. I relation till detta kan respondenterna tolkas riskera att bli alienerade, vilket kan beskrivas som en upplevd dissonans mellan att behöva följa en standardiserad manual och samtidigt använda sin yrkeskompetens i det relationella arbetet. Däremot gav respondenterna uttryck för att de sammantaget upplever sig kunna hantera dessa svårigheter och det kan därför vara svårt att dra en slutsats om en faktisk alienation.

Den andra frågeställningen undersöker vilka utmaningar och möjligheter behandlarna upplever i det relationsskapande arbetet till ungdomen utifrån ett manualbaserat program. I det stora hela uppfattades respondenterna se fler möjligheter än utmaningar. Samtliga respondenter betraktade klientens omständigheter som en utmaning på så vis att det kan påverka behandlingens utfall och varaktighet. Här finns det starkare belegg för att behandlaren alieneras och därför upplever arbetet som utmanande. Detta kan förklaras med tre av Lipskys (2010) former av alienation. Likt diskussionen om *controlling the input* i ovanstående stycke beträffande att behandlaren inte kan kontrollera materialets innehåll kan de inte heller kontrollera alla de faktorer som påverkar klientens beteende och situation. Behandlingsarbetet kan exempelvis påverkas av att klientens omständigheter på något sätt hindrar den från att dyka upp på möten, vilket automatiskt försvårar behandlaren relationella arbete. En andra form av alienation, *working on segments of the product*, synliggörs utifrån att behandlaren endast ska utgå från manualens innehåll för att arbeta med den kriminella livsstilen. Det vill säga, om behandlaren ser att klientens kriminella tankemönster grundar sig i en annan problematik utanför det område de är ämnade att arbeta med kan behandlaren förutsättningar till att arbeta hållbart och individanpassat försvåras. Pim uttryckte exempelvis i sin intervju att riskbruk kan vara roten till kriminalitet men då programmet inte behandlar riskbruk blir det därför svårt att anpassa behandlingen till klientens behov. Därtill, när behandlaren endast kan vara delaktig och påverka en del av klientens problematik, blir det svårt att kontrollera utfallet av insatsen. Detta kan förklaras med Lipskys (2010) tredje form av alienation, *controlling the outcome of the work*. Kim uttryckte en önskan om större föräldradelaktighet i behandlingsprogrammets olika avsnitt. Detta tolkades som ett uttryck för frustration över att inte kunna kontrollera behandlingens varaktighet eftersom klienten riskerar att falla tillbaka in i gamla mönster utan ett stöttande nätverk som är insatta i behandlingsarbetet. Konsekvensen av detta kan bli att behandlaren riskerar att alieneras eftersom problemet den förväntades lösa inte ledde till önskat resultat. Som en följd av att manualen endast har vissa delar där anhöriga ska vara med har behandlaren inte befogenhet att kräva föräldrarnas medverkan. Således kan det argumenteras för att behandlaren riskerar att bli alienerad från klienten då arbetet försvåras på grund av hur manualen är utformad.

Sammantaget upplevde en övervägande del av respondenterna att de har ett stort handlingsutrymme som inte påverkas nämnvärt av utformningen av *Ett nytt vägval*. Handlingsutrymmet framgår som den främsta möjliggöraren för att de ska kunna arbeta relationellt, vilket kan tänkas utmana det som framkommit i tidigare forskning, det vill säga att handlingsfriheten riskerar att begränsas av kraven på evidensbaserad, manualbaserad praktik (Liljegren & Parding 2010). Respondenternas upplevelser av handlingsutrymme kan kopplas till deras erfarenhet utifrån den mängd klienter de haft i programmet, liksom tidigare kännedom om målgruppen. De respondenter med kortast erfarenhet av att ha arbetat i programmet men som haft många deltagare, upplevde sig vara relativt obegränsade i sitt handlingsutrymme. Således går det att argumentera för att upplevelsen av handlingsutrymme inte nödvändigtvis beror på tiden som respondenterna varit yrkesverksamma programledare. Ytterligare en faktor som tycks påverka det upplevda handlingsutrymmet var respondenternas arbetsplats och utifrån vilka premisser den är organiserad. Det var tydligt att de som arbetar i större kommuner och i arbetsgrupper med huvudfokus på kriminalitet hade andra förutsättningar än de i mindre kommuner där verksamheten också bemöter andra målgrupper. De respondenter som var med i arbetsgrupper med specifikt fokus på kriminalitet uttryckte ett stort kollegialt samarbete på deras arbetsplatser, vilket kan kopplas till Evetts (2006; 2010) teori om de två styrninglogikerna. Då det kollegiala stödet som respondenterna beskrev kan tolkas vara ett uttryck för yrkesprofessionalism kan det därför antas att de haft en stark socialiseringsprocess inom deras arbetsgrupper. Dessutom kan detta ha bidragit till att de snabbare blivit trygga med att arbeta inom programmet eftersom de kontinuerligt fått bekräftelse och kunnat rådgöra med kollegor. Det kan därför argumenteras för att stark kollegialitet kan skapa förutsättningar till handlingsfrihet för den professionella och därav möjligheter för fler individanpassningar utifrån klientens behov.

Alla respondenter arbetar med öppenvårdsinsatser utifrån socialtjänstens regi, vilket kan ses vara en form av byråkratisk kontroll utifrån Evetts (2006; 2010) teori om organisationsprofessionalism. Respondenterna utför ett arbete som är målstyrt och standardiserat, med målet att bryta kriminella tankemönster. De få respondenter som kan tolkas uttrycka en manualbundenhet kan förstås genom att se till deras erfarenhet. Det kräver att de arbetat med materialet ett antal gånger för att de ska lära känna och hitta sitt eget arbetssätt vilket följaktligen leder till en upplevelse av större handlingsfrihet. Vidare upplevdes samtliga respondenter uttrycka ett förtroende för programmet utifrån dess evidensbaserad, vilket skiljer sig från det motstånd som tidigare forskning beskriver att socionomer uttrycker i förhållande till evidensbaserad praktik (Liljegren & Parding 2010; Bergmark & Lundström 2006). Genom att använda sig av yrkesprofessionella värden, på samma sätt som Liljegren och Parding (2010) diskuterat, går det att förstå hur respondenterna upplever sitt handlingsutrymme opåverkat trots arbete i verksamheter med ett organisationsprofessionellt styre. Detta ger dessutom uttryck för Evetts (2010) diskussion om möjligheten för en kombinerad styrningslogik. På samma sätt går det också att förklara respondenternas förtroende för programmet då Liljegren och Parding (2010) beskriver hur socialarbetarnas motstånd mot organisationsprofessionalism inte nödvändigtvis riktas mot de dokumenterbara resultaten.

7.2 Avslutande reflektioner och framtida forskning

Den aktuella uppsatsen har undersökt hur behandlare inom öppenvården arbetar relationellt inom ett manualbaserat behandlingsprogram som fokuserar på ungdomar i kriminalitet. Det framgår av resultatet att uppsatsens respondenter sammantaget upplevde arbetet inom *Ett nytt vägval* som positivt. Dessutom upplevde de att det relationsskapande arbetet med klienterna inte begränsas nämnvärt då de tycks se fler möjligheter än utmaningar. Likt tidigare forskning om evidensbaserad praktik och de teorier som använts är även vi av uppfattningen att standardiserade verktyg riskerar att begränsa det relationella sociala arbetet. Detta har gjort att studien haft en kritisk utgångspunkt till standardisering och manualbaserade metoder. Genom insamlingen av empiri har vi däremot fått en uppfattning om att manualer nödvändigtvis inte behöver inskränka det professionella handlingsutrymmet. Samtidigt vill vi ställa oss frågan och diskutera hur det kommer sig att respondenterna uppgav sig ha denna stora handlingsfrihet. Flera respondenter uttryckte i sina intervjuer att de upplever *Ett nytt vägval* som en flexibel metod, eftersom det går att individanpassa de olika avsnitten utifrån klientens behov. Vidare beskrev de att manualen innehåller diskussioner och övningsmaterial som de kan forma och anpassa utifrån klientens behov. En bidragande faktor till deras positiva inställning kan handla om att skaparen till programmet själv har erfarenhet av att arbeta med målgruppen och kan därför ha en förståelse för att arbetet kräver stor flexibilitet för att kunna möta klienten på bästa sätt. Som tidigare diskuterats är det även möjligt att behandlarnas personlighet och egna erfarenheter påverkat deras upplevelse av manualens utformning. Den positiva upplevelsen som respondenterna beskriver avseende arbetet inom programmet kan liknas vid det positiva resultat Bergmark och Lundström (2011) redovisar kring studien med socialarbetare från socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Författarna resonerar kring om resultatet går att förklaras utifrån en önskan om att stärka den professionella identiteten. Vi för liknande resonemang; har det manualbaserade sociala arbetet blivit en normaliserad praktik som fått större engagemang även hos de yrkesprofessionella just på grund av att det stärker deras legitimitet?

Det kritiska förhållningssätt som förespråkas inom utbildningsväsendet och tidigare forskning har färgat vår idé om en manualbaserad praktik. Ett kritiskt förhållningssätt är viktigt att ha med sig utifrån att det är upp till socialarbetaren själv att avgöra när det är läge att använda sin handlingsfrihet. Däremot kan ett alltför kritiskt förhållningssätt riskera att leda till en mer än nödvändigt negativ inställning till manualer. Följaktligen kan det medföra en skeptisk attityd som kan gå ut över och påverka arbetet med klienter och kollegor.

Med denna uppsats hoppas vi bland annat kunna bidra med insikter om hur manualbaserade program kan utformas och implementeras på ett sätt där strukturerad behandling kombineras med ett mer relationellt och individanpassat socialt arbete. Vår förhoppning är också att respondenternas perspektiv och våra tolkningar kan adderas till redan befintlig kunskap om vad som behövs för ett kvalitativt förändringsarbete med fokus på ungdomar i kriminalitet. För att återkoppla till vår problemformulering om att ungdomskriminalitet är ett högt prioriterat samhällsproblem i det svenska samhället (SBU 2023; Justitiedepartementet & Socialdepartementet 2023), torde politiker, myndigheter och forskare fortsatt vilja satsa resurser på att generera mer kunskap på området. Hittills har vi endast hittat två studier, Lindblom (2013) och Lindblom, Eriksson

och Hiltunen (2017) som fokuserar på programmet *Kriminalitet som livsstil* men förhoppningsvis fortlöper forskningen.

Vi är medvetna om begränsningar utifrån uppsatsens urval och som det redogjorts för i metodavsnittet arbetar samtliga respondenter med öppenvårdsinsatser inom socialtjänsten, vilket kan kritiseras med att deras förhållningssätt till manualen kan se annorlunda ut sett till exempelvis behandlare på HVB-hem. Premisserna för relationsskapandet är andra i HVB-verksamheter då relationer kan skapas i vardagliga interaktioner. Däremot var syftet med uppsatsen att synliggöra spänningen i att arbeta relationellt under en mer byråkratisk kontroll. Därtill kan respondenternas olika erfarenheter sett till deras olika antal deltagare i behandling ha påverkat deras upplevelser av att arbeta i programmet. På samma sätt kan deras upplevelser vara färgade av att flera respondenter arbetat med olika program baserade på teorin *Kriminalitet som livsstil*. Behandlarna använde dessutom ordet *Kriminalitetsprogrammet* när de refererade till programmet och inte specifikt *Ett nytt vägval*. Detta skapade ibland förvirring eftersom flera respondenter också arbetade inom det kortare programmet *Att gå vidare*, vilket är utformat för ungdomstjänst. För att undvika missförstånd ställdes därför tydliggörande frågor under intervjuerna för att säkerhetsställa vilket program de talade om. Då uppsatsen inte haft som syfte att undersöka *Ett nytt vägval* som program, utan endast har använt det mer som ett verktyg för urval, vill vi understryka att uppsatsen inte kan dra slutsatser kring programmet i sig. Däremot går det att diskutera om förvirringen kan ha påverkat behandlarnas svar gällande deras möjligheter till relationsskapande eftersom *Att gå vidare* är ett kortare program mer riktat till ett specifikt brott (Stiftelsen *Kriminalitet som Livsstil* u.å.c).

I och med att denna uppsats varit begränsad både tids- och storleksmässigt är det endast möjligt att föra mer eller mindre anspråkslösa resonemang kring det praktiska behandlingsarbetet utifrån ett manualbaserat program. Däremot kan vi inspirera till vidare forskning genom våra reflektioner, vilka har varit många och fört våra tankar åt olika håll under forskningsprocessens gång. Hur ser det praktiska arbetet ut inom andra manualbaserade metoder på samma område? Kan det relationella arbetet ses som en möjliggörare som bör satsas mer på? Eller ska det manualbaserade arbetet fortsatt ges mer legitimitet? Hur kommer det manualbaserade arbetet i sådana fall att påverka och förändra det relationella arbetet över tid? Om standardiseringen av det sociala arbetet är oundvikligt, är det en god idé att inkludera fler individanpassningar i manualerna? - Ju mer flexibilitet, desto mer effektivitet och därmed bättre utfall? Utifrån det respondenterna uttryckte gällande *Ett nytt vägval*, bör manualen inkludera fler områden utöver kriminalitet? Ska det läggas mer fokus på att inkludera klientens familj och sociala nätverk i behandlingen? Och hur upplever egentligen klienterna *Ett nytt vägval*? Till syvende och sist handlar det om att synliggöra de förutsättningar som socialarbetare behöver förhålla sig till och vad som behövs för att de ska kunna utföra ett kvalitativt socialt arbete. Inte minst handlar det om hur deras arbete kan påverka klienternas möjligheter till att få individanpassade och välfungerande insatser, vilket även är fördelaktigt sett till en större samhällskontext.

Referenslista

- Albertsdóttir, E. (2024). Inget stöd i forskningen för hårdare straff. *Apropå, forskar kommentarer och nyheter från Lunds universitet*, 24 september. <https://www.lu.se/artikel/inget-stod-i-forskningen-hardare-straft> [Hämtad 2024-12-11]
- Bergmark, A. & Lundström, T. (2006). Mot en evidensbaserad praktik? - Om färdriktningen i socialt arbete. *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr. 2, s. 99-113. doi: 10.3384/SVT.2006.13.2.2605
- Bergmark, A. & Lundström, T. (2011). Evidensbaserad praktik i svenskt socialt arbete. Om ett programs mottagande, förändring och möjligheter i en ny omgivning. I Bohlin, I & Sager, M., (red.) *Evidensens många ansikten, Evidensbaserad praktik i praktiken*. Lund: Arkiv förlag.
- Bergström, G. (2024). *Kriminalitet som livsstil 5.0*. 7. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bruhn, A. (2018). Förutsättningar för relationsarbete i yrkesutövning på det sociala arbetets fält. I Bruhn, A & Källström, Å., (red.) *Relationer i socialt arbete - i gränslandet mellan profession och person*. Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.
- BRÅ. (2023). *Barn, unga och brott*. <https://bra.se/forebygga-brott/forebyggande-utifran-amne/barn-unga-och-brott.html> [Hämtad 2024-10-16]
- Brännström, L. (2010). Om särskilt kvalificerad kontaktperson – mentorskap – och dess effekter. I Andershed, H, Andershed, A-K, Söderholm Carpelan, K. (red.). *Ungdomar som begår brott – Vilka insatser fungerar?* Stockholm: Gothia Förlag.
- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2022). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.
- Evetts, J. (2006). Global Aspects of Professionalism : from defining traits to discourse of organizational control. *International Sociological Association e-bulletin* 5. s.28-38. <https://www.isa-sociology.org/uploads/imagen/332-e-bulletin-5.pdf?-62169984000>
- Evetts, J. (2010). Reconnecting Professional Occupations with Professional Organizations: risk and opportunities. I Svensson, G.S. & Evetts, J. (red.). *Sociology of professions: continental and anglo-saxon traditions*. Göteborg: Daidalos.
- Justitiedepartementet. (2024). *Förslag om skärpta straff för unga som begår brott*. [pressmeddelande], 24 juni. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/06/forslag-om-skarpta-straft-for-unga-som-begar-brott/> [Hämtad 2024-12-11]

Justitiedepartementet, Socialdepartementet. (2023). *Uppdrag för att förhindra att barn och unga dras in i gängkriminalitet* [pressmeddelande], 20 april.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/04/uppdrag-for-att-forhindra-att-barn-och-unga-dras-in-i-gangkriminalitet/> [Hämtad 2024-10-16]

Klevan, T., Jonassen, R., Topor, A. & Borg, M. (2021). Mutual learning: Exploring collaboration, knowledge and roles in the development of recovery-oriented services. A hermeneutic-phenomenological study.
International Journal of qualitative studies on health and well-being, 16.
doi: 10.1080/17482631.2021.2001898

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

MSB. (2024). *Lilla Krisinfo, frågor och svar om gängvåldet*.
<https://lilla.krisinformation.se/hander-just-nu/gangvaldet> [Hämtad 2024-10-15]

Liljegren, A. & Parding, K. (2010). Ändrad styrning av välfärdsprofessioner - exemplet evidensbaserad i socialt arbete. *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr. 3-4, s.270-288.

Lindblom, S. (2013). *Effekten av Ett Nytt Vägval: en utvärdering av ett behandlingsprogram för ungdomar i kriminalitet eller i riskzonen att utveckla en kriminell livsstil*. Lic.-avh., Karlstad universitet.
<https://www.stiftkrim.se/freepdfs/Effekten-av-Ett-nytt-v%C3%A4gval.pdf>
[Hämtad 2024-11-15]

Lindblom, S., Eriksson, L. & Hiltunen, A.J. (2017). Evaluation of the cognitive intervention programme 'A New Direction' targeting young offenders in Sweden. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention*, 18(2), s.176-190.
doi: 10.1080/14043858.2017.1307545

Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy - Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation

Ponnert, L. & Svensson, K. (2016). Standardisation: the end of professional discretion?. *European Journal of Social Work*, 19(3-4), s.586-599.
doi: 10.1080/13691457.2015.1074551

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2022). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.

Socialstyrelsen. (2019). *Ett Nytt Vägval*.
<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/ett-nytt-vagval/> [Hämtad 2024-11-12]

Socialstyrelsen. (2021). *Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott.*

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2021-11-7626.pdf>

Socialstyrelsen. (2024). *Ny socialtjänstlag 2025 - förberedelser och förändringar.*

<https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/ny-socialtjanstlag-2025--forberedelser-och-forandringar/> [Hämtad 2024-12-06]

SBU. (2023). *Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna* (rapport 369).

https://www.sbu.se/sv/publikationer/SBU-utvarderar/psykosociala-insatser-for-att-forebygga-och-minska-gangkriminalitet-bland-barn-och-unga-vuxna?trk=public_post_comment-text&lang=sv&pub=102243 [Hämtad 2024-12-02]

Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil. (2024). *Licensierade verksamheter.*

<https://www.stiftkrim.se/verksamheter> [Hämtad 2024-11-12]

Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil. (u.å.a). *Att lämna en kriminell livsstil.* [broschyr].

<https://www.stiftkrim.se/freepdfs/BroschyrKriminellLivsstil.pdf>

Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil. (u.å.b). *Ett Nytt Vägval.*

<https://www.stiftkrim.se/krimprogram#kriminalitet-som-livsstil> [Hämtad 2024-11-12]

Stiftelsen Kriminalitet som Livsstil. (u.å.c). *Att gå vidare - ett program för ungdomstjänst.*

<https://www.stiftkrim.se/krimprogram#att-bedriva-kriminalitetsprogram> [Hämtad 2024-02-7]

Svensson, P. (2022). Teorins roll i kvalitativ forskning. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.

Svensson, P., & Ahrne, G. (2022). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2021). *Handlingsutrymme utmaningar i socialt arbete*. 2. uppl. Stockholm: Natur & Kultur.

Swärd, H. (2024). Det sociala arbetets ramförutsättningar i en svensk och europeisk kontext. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S. & Knutgård, M. (red.). *Socialt arbete: en grundbok*. 4. uppl. Stockholm: Natur & Kultur.

Topor, A., Skogens, L. & Von Greiff, N. (2018). Building trust and recovery capital: the professionals' helpful practice. *Advances in Dual Diagnosis*, 11(2), s.76-87.

doi: 10.1108/ADD-11-2017-0022

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed*.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html> [Hämtad 2025-01-25]

Von Greiff, N., Skogens, L. & Topor, A. (2020). Supporting recovery in social work with persons having co-occurring problems - clients' and professionals' perceptions. *Nordic Social Work Research*, 10(2), s. 173-185.

doi: 10.1080/2156857X.2018.1520739

Öberg, P. (2022). Livshistorieintervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.

Bilaga I: Intervjuguide

Checklista på saker att säga i början av intervjun:

1. Välkommen, presentation...
2. Intervjun kommer vara i max 45 minuter.
3. Du har rätt att avbryta eller ta en paus när du känner för det.
4. Fråga om ljudinspelning är fortfarande okej.
5. Du kommer vara anonym i uppsatsen.
6. Det finns inget rätt eller fel svar, vi vill höra om just din upplevelse.
7. Frågor innan vi sätter igång?

Uppvärmningsfrågor:

1. Vad är du för och hur länge har du jobbat med det?
2. Vilken målgrupp är det du brukar träffa, söker de själva eller kommer de till dig genom bistånd från socialtjänsten?
3. Hur ofta brukar du träffa/ha kontakt med dina ungdomar?

Huvudfrågor:

1. Vad gör du en vanlig arbetsdag?
2. Hur skulle du beskriva de ungdomar som du jobbar med?
3. Har ungdomen insikt över sin egen problematik?
4. Hur arbetar du för att skapa förtroende hos ungdomen?
5. Hur brukar du lägga upp behandlingen?
6. Hur arbetar du för att göra ungdomen delaktig i behandlingsarbetet?
- Följdfråga: Hur ser det ut med samverkan?
7. När du känner att behandlingsarbetet går bra för en ungdom, vad är det som går bra då?

8. Upplever du *Ett nytt vägval* som enkel att förstå och att följa?
9. Hur upplever du att *Ett nytt vägval* påverkar ditt handlingsutrymme?
- Följdfråga: Kan du ge ett exempel?
Upplever du att handlingsutrymmet eller din roll definieras genom metoden?
10. Hur gör du för att dels följa metoden, dels tillgodose ungdomens behov?
(Förtydligande - Hur kan ni arbeta relationellt när ni följer ett manualbaserat program?)
11. Om du skulle få bestämma (utan att tänka på resurser), vad i behandlingen skulle du vilja lägga mer fokus på?

Avslutningsfrågor:

1. Är det något vi inte frågat om nu som du skulle vilja berätta om eller tydliggöra ytterligare?
2. Hur kändes det att vara med i den här intervjun?